

El VI Exèrcit alemany a Stalingrad

El camí cap a la seva derrota

Ferran Guiu i Verdaguer

ferranguiuverdaguer@gmail.com

Tutora: Dra. Queralt Solé i Barjau

queraltsole@ub.edu

Universitat de Barcelona

RESUM:

L'esdevenir de la Segona Guerra Mundial es decidí, en gran part, a Stalingrad, nom en honor al líder soviètic Stalin. La conquesta d'aquesta ciutat arribà a ser una obsessió per Hitler, que considerà a la URSS un enemic a punt de ser derrotat. La batalla més sagnant de la Segona Guerra Mundial i de la humanitat es desenvolupà en un entorn hostil i amb unes característiques i factors que influïren en la derrota del Sisè Exèrcit del Mariscal de camp Paulus i en el començament de la fi del III Reich.

Paraules claus: Stalingrad, Von Paulus, Segona Guerra Mundial, Sisè Exèrcit.

ABSTRACT

The future of the Second World War was decided largely at Stalingrad, named in honor of the Soviet leader Stalin. The conquest of the city became an obsession for Hitler, who considered the Soviet Union an enemy about to be defeated. The bloodiest battle of World War II and humanity developed in a hostile environment and characteristics and factors that influenced the defeat of the Sixth Army Field Marshal Paulus, and in the beginning of the end of the Third Reich.

Keywords: *Stalingrad, Von Paulus, World War II, Sixth Army.*

ÍNDIX

1. Introducció	3
2. La batalla de Stalingrad	4
2.1. La ciutat	4
2.2. Operació Barba-roja	4
2.3. Fall Blau: el Caucas i el Volga.	6
2.4. El Sisè exèrcit arriba a Stalingrad.....	7
2.5. Rattenkrieg: Guerra de rates	8
2.6. “El general hivern”	9
2.7. Operació Urà.....	10
2.8. Operació Wintergewitter	11
2.9. La rendició de Paulus	12
3. L’autobiografia com a mètode historiogràfic.....	13
4. Anàlisi de les vivències del Sisè exèrcit.....	16
4.1. Principals fonts emprades	16
4.2. L’operació Barba-roja: una gran incògnita.....	17
4.3. La climatologia: La seva influència en l’esdevenir de l’enfrontament.....	18
4.4. La fam: el flagell del Sisè Exèrcit.....	21
4.5. El punt d’inflexió: Consideracions sobre l’Operació Urà i la reacció alemanya.....	26
4.6. Els enfrontaments dins la ciutat	28
4.7. Resistir o trencar el bloqueig?	30
4.8. La intromissió de Hitler: fou l’autèntica raó de la derrota?.....	33
4.9. El final: últims moments de resistència	35
4.10. Després de la derrota.....	37
5. Conclusions	40
Bibliografia.....	44

1. INTRODUCCIÓ

El segle XX va quedar marcat per les dues guerres mundials que hi van ocórrer, en les dues guerres amb Alemanya com una de les principals protagonistes. Però la segona guerra fou molt més cruenta i sagnant. Les seves conseqüències tingueren un abast enorme, Europa quedà devastada, i el món canvià d'amos amb el sorgiments de les noves superpotències americana i soviètica. La Segona Guerra Mundial fou, en un principi, una guerra on l'exèrcit alemany, sota les ordres de Adolf Hitler, s'expandí ràpidament i aconseguí unes victòries aclaparadores arreu d'Europa. Però el rumb de la guerra tingué un gir inesperat, que condemnà al poble alemany a la ruïna: la batalla de Stalingrad.

Doncs és en aquesta ciutat banyada per el gran Volga on es va produir l'enfrontament més cruent de tota la humanitat, on es posaren a prova totes les capacitats psíquiques i físiques de l'ésser humà al límit, i es decidí el destí d'Europa i de l'ordre global que seguiria als anys posteriors.

Les següents pàgines intenten explicar i analitzar aquesta batalla des d'una perspectiva enfocada a aquelles qüestions que es produïren en l'àmbit de la batalla, és a dir, s'ha intentat buscar aspectes que formessin part de l'ADN de la batalla, aquells aspectes que la feren tan mortífera i que la convertiren en la batalla més cruenta de la història i la més important pel que fa a l'esdevenir de la Segona Guerra Mundial. Per aquesta tasca s'han utilitzat el testimoni directe de soldats, des d'oficials fins el soldat de més baix rang; testimonis que donaren fe de l'horror de la batalla.

A mesura que s'ha realitzat el treball l'enfocament s'ha dirigit cap a les calamitats del Sisè Exèrcit alemany, per dues raons: Primer perquè les fonts soviètiques són més escasses i tenen un fort caràcter adulterat per la censura o més ben dit per la por a les represàlies i també perquè peca d'un fort caràcter patriòtic que dilueix la realitat del moment, i la segona raó, perquè la informació que tenim del Sisè Exèrcit, és a dir, del bàndol alemany, és molt més nombrosa, i perquè foren els que sortiren derrotats de la batalla després de mesos de resistència que converteixen l'experiència del Sisè Exèrcit en una calamitat que els dugué a la mort. El volum de relats, autobiografies i documents oficials donen fe d'aquest moment històric de la Segona Guerra Mundial.

L'estructura del treball estarà formada per una breu explicació de la batalla en termes generals, seguida per la utilitat dels relats, autobiografies i altres fonts com a mètodes històrics per acabar-ho d'enllaçar amb l'anàlisi de la batalla a través d'aquestes fonts autobiogràfiques.

Per tant, m'endinsaré a analitzar aquesta vivència del Sisè Exèrcit alemany, sota les ordres del general Friederich Von Paulus, dels factors que tingueren a veure en la seva fatídica derrota i en la condemna de tots els seus soldats a esperar una mort lenta i dolorosa. Totes aquestes vivències estaran proporcionades pel testimoni directe que ofereixen una sèrie de relats, les autobiografies i els documents bèl·lics oficials, en definitiva, una via per arribar a conèixer l'infern en que es convertí la ciutat de Stalingrad per als homes del Sisè Exèrcit.

2. LA BATALLA DE STALINGRAD

2.1. La ciutat

Situada a la confluència dels rius Volga i Tsaritsa, la ciutat de Stalingrad es va fer famosa per la cruenta batalla que s'hi va desenvolupar fora i dins de la ciutat. El seu nom antic era Tsaritsyn fins el 1925, any en que es va canviar el seu nom per Stalingrad, en honor a Stalin. La ciutat de Stalingrad es va convertir en un nucli industrial, on el riu Volga la convertia en punt per el transport fluvial i la porta d'entrada als camps petrolífers del Caucas. Tota aquesta sèrie de característiques de la ciutat la van convertir en l'objectiu ideal per els plans de Hitler: conquerir la ciutat que portava el nom de Stalin, controlar el Volga i a partir d'aquí obtenir el petroli de les zones caucàsiques, molt necessari per la maquinària de guerra alemanya. Per tan hem d'entendre la importància d'aquesta ciutat en el procés de conquesta alemany i, sobretot, en les enormes conseqüències que va tenir aquest enfrontament.

2.2. Operació Barba-roja

L'arribada de les forces alemanyes a la ciutat de Stalingrad no es va produir fins 1 any més tard de l'inici dels enfrontaments entre el Tercer Reich i la URSS. Cal entendre que la Unió Soviètica i Alemanya havien firmat un pacte de no agressió l'any 1939¹, Alemanya tenia les fronteres de l'est estabilitzades i és dedicà a la conquesta de França,

¹ Pacte Mólotov-Ribbentrop: Firmat entre el ministre d'exterior rus Viatxeslav Mólotov i el seu homòleg alemany Joachim von Ribbentrop. Es repartiren el control i la possessió dels territoris de l'est (Polònia, Països Bàltics, Finlàndia i part de Romania) així com l'establiment de les seves àrees d'influència.

Bèlgica i els Països Baixos. Tot i així aquesta pacte de no agressió era una treva abans de que els dos països iniciessin les seves hostilitats. Hitler va proposar una invasió de la URSS, el pla secret s'anomenaria "Operació Barba-roja" que consistiria en envair la URSS amb un atac llampec que sorprengués als soviètics i que pogués derrotar a la URSS en uns 2 mesos. Hitler pensava que la URSS estaria poc preparada per una invasió per sorpresa, que l'Exèrcit Roig no estaria prou preparat per enfrontar-se a la Wehrmacht, i que la població no-russa (ucraïnesos, bàltics, bielorussos) i els contraris als bolxevics rebrien a l'exèrcit alemany com un exèrcit alliberador i no pas com a un enemic. Stalin, en canvi, reforçava la seva maquinària bèl·lica però tenia en ment que Hitler no atacaria fins abans no haver derrotat als britànics.

La matinada del 22 de juny de 1941 una força de 4 milions d'homes creuà la frontera recolzat per la Luftwaffe. La tàctica dels atacs llampec significà un èxit pels alemanys que, aconseguiren arribar a les ciutats de Moscou i Leningrad al setembre del 1941. Com és sabut, i com veurem més endavant a Stalingrad, l'hivern rus és un fenomen meteorològic extrem, les temperatures són molt baixes i durant l'hivern del 1941-1942 les temperatures arribaren als 40-50 graus sota zero. El desastre napoleònic del 1812 es va repetir, el fracàs de l'operació Barba-roja es va produir per l'arribada de l'hivern rus. Les tropes de la *Wehrmacht*, cada cop més lluny de Berlín, havien de controlar un bast territori, i les línies de subministrament cada cop és feien més complicades degut a la distància cada cop més ampla entre les forces alemanyes i els centres de subministrament. Els alemanys, i els seus aliats hongaresos, romanesos i italians, no estaven preparats per l'hivern rus. Hitler pensà en una invasió ràpida, i l'exèrcit alemany no estava prou equipat per afrontar les condicions extremes de l'hivern rus, Hitler fracassà en la seva invasió de la URSS per la derrota dels alemanys a la batalla de Moscou (2 d'octubre de 1941 -7 de gener de 1942).

El front s'estabilitzà, els plans de Hitler fracassaren però no era pas una derrota, l'Alemanya nazi controlava les zones bàltiques, Bielorússia i Ucraïna. Les baixes soviètiques van ser d'uns 3 milions d'homes i un gran número de presoners, a part de la destrucció dels carros blindats russos, i casi la totalitat dels avions soviètics situats a la Rússia europea. Hitler subestimà la capacitat de l'Exèrcit Roig, considerant que es dissoldria amb el caos inicial. L'errònia interpretació de Hitler i que, gran part dels generals compartien en aquell moment, va ser que la superioritat qualitativa de la Wehrmacht junt amb la tàctica dels atacs llampec acabarien amb una victòria fàcil.

És cert que durant les primeres setmanes i dies de la invasió, les forces alemanyes tingueren poques dificultats per derrotar les forces de l'Exèrcit Roig, xifres que ho demostren: les 9 primeres hores de la invasió es van destruir 1.200 avions russos, la majoria d'ells a terra, o també les 3 primeres setmanes el soviètics havien perdut 3.500 tancs, més de 6.000 avions i s'havien perdut uns 2.000.000 d'homes. Però a mesura que s'endinsaven en territori soviètic la resistència es feia més plausible; l'Exèrcit Roig començava a reorganitzar-se i l'efecte de l'atac sorpresa anava disminuint, així com també venien reforços de Sibèria, situats allà per si hi hagués un atac japonès.²

En definitiva, el balanç de l'intent d'invasió va ser més negatiu per els soviètics que no pas per els alemanys tot i el seu fracàs de conquesta. Però no tots els exèrcits invasors van ser aturats, mentre els exèrcits del nord i del centre estaven aturats en el seu intent de conquerir Leningrad i Moscou, la situació dels exèrcits del sud era ven diferent, a finals del 1941 havien arribat fins a les portes de Rostov del Don, a les costes del Mar d'Azov (mar Negra), darrere seu s'estenia Ucraïna sencera sota el seu control. Amb el bloqueig dels exèrcits del nord i del centre, la mirada de Hitler es centrà en una ciutat a pocs quilòmetres del front del sud, Stalingrad.

2.3. Fall Blau: el Caucas i el Volga.

L'operació Blava, (*Fall Blau* en alemany) fou la nova estratègia a seguir dels exèrcits alemanys del sud, que s'havien d'encarregar d'arribar al Caucas, on es situaven els pous de petroli necessaris per mantenir la participació d'Alemanya a la guerra, que només es podia proveir dels camps petrolífers romanesos. El cos dels exèrcits del sud es dividiren en dos grups: el grup A sota el comandament de Wilhelm von List es dirigiria cap al Caucas per controlar els pous de petroli, mentre que el grup B dirigit per Maximilian von Weichs s'encarregaria de controlar el Volga i dirigir-se a la ciutat de Stalingrad.

Els grup d'exèrcit B es dirigí cap al Volga amb el punt de mira fixat a Stalingrad. Rostov del Don va caure al juliol i les forces alemanyes es dirigien imparables cap al Volga. Mentrestant el soviètics cedien terreny, i les desercions, que ja eren força nombroses des de l'inici de la invasió alemanya, es van convertir en un problema per Stalin. En aquest aspecte, els soviètics ja tenien una política de no-rendició, molts soldats de l'Exèrcit Roig van ser executats per desertar o inclòs per retirar-se.

² Els espies soviètics van esbrinar que els japonesos no obririen un altre front de combat per Sibèria, i la presència de tropes russes no era necessària.

La paranoia s'estengué, i fins i tot els soldats que havien estat capturats per els alemanys eren sospitosos de ser espies o traïdors; la cosa va anar a més als inicis de la batalla de Stalingrad.

Aquest avanç alemany va suposar que Stalin promulgues l'ordre 227, el 28 de juliol de 1942, on es donava l'ordre de que cap comandant tenia dret a retirar-se, i si ho feia seria jutjat per un tribunal militar. El que suposà aquesta ordre, que anava més enllà de la condemna d'una simple deserció, va ser el malbaratament de efectius soviètics a gran escala. Tot i que estiguessis rodejat d'enemics no podies retirar-te, havies de lluitar fins el final, i si veies algun soldat de l'Exèrcit Roig havies de disparar-lo. A aquesta ordre se li sumà la ineficaç tàctica russa de enviar en massa a soldats d'infanteria contra una posició alemanya, que ben armada s'enfrontava a soldats soviètics sense armes.³ Els soldats soviètics es veien atrapats entre un enemic que el superava i un Exèrcit Roig que l'impedia retirar-se. Sigui com sigui, el malbaratament d'homes ja fossin executats o enviats a la mort, fou molt alt.

2.4. El Sisè exèrcit arriba a Stalingrad

Mentre el grup d'exèrcits A es dirigia a la zona caucàsica, el 6é exèrcit del capità general Paulus i el IV exèrcit Panzer del general Hoth s'obrien pas cap a Stalingrad a mitjans d'agost.

El 6é exèrcit era un cos militar veterà, havia estat partícip de la invasió de França, així com de diverses operacions contra el Regne Unit, i també gran protagonista en la Operació Barba-roja, on van capturar la ciutat de Kiev. El seu comandant, el general Friedrich Paulus, ascendit al lideratge del Sisè exèrcit després de que el seu predecessor, el Mariscal de Camp Walter von Reichnau, morís d'un infart cerebral durant una sessió de esport matinal a la Rússia hivernal.

El 23 d'agost, 600 avions de la IV flota aèria del general von Richthofen avançaven per sobre dels exèrcits que es dirigien cap a Stalingrad, saludant als seus companys fent sonar les sirenes. Minuts després arribaren a Stalingrad, un bombardeig massiu caigué sobre la ciutat.⁴ Els habitants de Stalingrad van rebre desprevinguts el bombardeig ja que els dies anteriors s'havien fet simulacres amb la mateixa veu per megafonia. El caos

³ Molts soldats soviètics, degut a la falta d'armes i subministres, només rebien 1 fusell per cada 2 soldats, quan el que portava el fusell moria, el soldat que el seguia havia d'agafar el fusell.

⁴ Von Richthofen va ser el comandant de la Legió Còndor, executora del bombardeig de Gernika, un bombardeig massiu, com el de Stalingrad.

s'apoderà de la ciutat, els grans edificis van quedar destrossats i incendiats per dins, però mantenint-se de peu, es destruïren els centres de comunicació i la instal·lació petroliera de la ciutat situada al marge del Volga, esclatà formant una bola de foc que es va elevar fins els 450 metres. Von Richthofen va seguir el mateix patró que a Gernika, un bombardeig massiu molt concentrat, tan fos que l'objectiu fos militar com civil.

El balanç del bombardeig va ser d'unes 40.000 civils morts dels 600.000 que vivien a la ciutat durant la primera setmana, la ciutat totalment destruïda, els civils que quedaven no podien marxar en un principi, sota l'amenaça de ser executats. La teoria de Stalin era que amb la presència de civils a la ciutat, els soldats defensors, que en aquell moment pertanyien a les milícies locals voluntàries, defensarien amb molta més empena Stalingrad.

El 1 de setembre, les tropes del 6é exèrcit ja es deixaven veure per els suburbis de Stalingrad, els exèrcits atacants rodejaren la ciutat, des del extrem del sector nord de la ciutat fins el sud. El 6é exèrcit arribaria a una ciutat en runes; els bombardejos alemanys van deixar la ciutat destrossada però a la vegada van crear unes condicions perfectes perquè els defensors soviètics convertissin aquelles runes en una fortificació idònia per amagar-se, defensar-se i obligar als alemanys a lluitar cos a cos; la defensa de la ciutat havia començat.

2.5. Rattenkrieg: Guerra de rates

Poc després de l'arribada de les seves divisions d'infanteria el 10 de setembre, Paulus va llançar un atac coordinat sobre la ciutat. Va progressar ràpidament a través dels suburbis, però es va alentir a l'interior de la ciutat. Els alemanys van prendre Mamayev Kurgan el 13 de setembre, però canviaria de mans repetidament al llarg dels mesos següents.⁵

En el bàndol soviètic la reorganització s'estava produint sota l'arribada d'un nou comandant del 62 exèrcit, el general Chuikov, qui mantindria el lideratge de la resistència soviètica a la ciutat. La defensa soviètica era molt dèbil, la falta d'homes i de recursos suposaven un greu problema per Chuikov. Les peces d'artilleria es desplaçaren al marge oriental del Volga, és a dir, al marge oposat a la ciutat, a l'espera d'un possible atac alemany. Paulus atacà des del dia 12 de setembre fins el 30 de setembre, la línia del front avançà en favor dels alemanys fins el marge del Volga al sud de la ciutat, i aturant-

⁵ Mamayev Kurgan és el turó més alt de la ciutat de Stalingrad.

se a les portes de les fàbriques del nord de la ciutat, fortament defensades per els soviètics. Aquestes fàbriques foren punts claus durant la batalla, ja que van ser protagonistes de nombrosos enfrontaments i canvis de bàndol.⁶

La immersió alemanya dins la ciutat propicià la lluita de guerrilles, o com els alemanys l'anomenaven la guerra de rates. Eren enfrontaments cos a cos entre soldats dels dos exèrcits, lluitant en cada racó i cada pis d'un edifici. La infanteria alemanya odiava aquest tipus de lluita, la superioritat qualitativa alemanya quedava anul·lada per els atacs sorpresa soviètics i per la proximitat del combat.

La línia de defensa soviètica estava tan sols situada al marge del Volga, la ciutat estava controlada majoritàriament per soldats alemanys, mentre que els soviètics defensaven la última línia de defensa abans d'arribar al Volga. A l'altre marge del riu, l'artilleria soviètica disparava per mantenir la línia defensiva mentre que s'enviaven els homes i subministres que fossin possibles a través del riu, sota els atacs aeris alemanys.

Chuikov, personificant la voluntat de resistència soviètica i sota l'ordre de "Ni un pas enrere" de Stalin, va aconseguir mantenir la línia de defensa i recuperar punts defensius abans perduts. Tot i així, al novembre els alemanys controlaven el 90% de la ciutat, i la lluita es va tornar cada cop més dura. Les condicions en les que es lluitava eren insuportables: les temperatures eren cada cop més baixes i els cadàvers s'acumulaven als carrers i als edificis de la ciutat, era una imatge desoladora. Cada dia hi havia combats, no hi havia cap treva, l'artilleria dels dos bàndols castigava la ciutat sense parar, per tal de mantenir les seves línies defensives.

En aquesta lluita interurbana, trobem els duels entre francotiradors, la ciutat en runes era un paisatge perfecte per aquest tipus d'enfrontaments, els francotiradors dels dos bàndols s'enfrontaven entre ells, de la mateixa manera que buscaven causar el màxim dany a l'enemic matant a oficials de major rang.

2.6. "El general hivern"

L'hivern rus té una durada més llarga pel que fa al inici i a la fi de les temperatures baixes, així doncs l'hivern rus, anomenat "el general hivern", es un aspecte a tenir en compte en l'esdevenir de la batalla. Els alemanys ja havien passat un hivern a Rússia, però ara les coses eren ben diferents. Els soviètics no tenien cap problema amb el seu

⁶ Fàbrica de tractors Dzerzhinski, fàbrica Barricadi i fàbrica d'acer Octubre Roig.

hivern, estaven acostumats, i les seves indumentàries estaven força preparades per lluitar contra el fred. En canvi els alemanys se'ls hi acostava el seu pitjor enemic, de la mateixa manera que en el passat, l'hivern havia derrotat els suecs de Carles XII o les tropes napoleòniques; aquest cop no seria diferent.

El 6é exèrcit, encarregat de la captura de la ciutat cada cop rebia menys subministres. La línia de proveïment cada cop era més llunyana, i amb l'arribada de l'hivern, i la poca previsió de Hitler, qui considerava que no eren necessaris nous subministres ja que la conquesta de Stalingrad seria ràpida, provocaren el desastre alemany. Els soldats alemanys no estaven equipats per suportar aquest hivern, els carros de combat i els transports es congelaven, havien de fer fogates sota els vehicles per evitar que es congelessin. Mentre les condicions es feien més dures i la iniciativa alemanya d'atacar es debilitava, a la rereguarda soviètica, començaren a iniciar-se uns moviments tàctics que suposarien un punt d'inflexió a la batalla.

2.7. Operació Urà

La magnitud d'aquesta operació va ser devastadora per els plans de Hitler de aconseguir el control de Stalingrad, i fou el principi del final.

L'alt comandament soviètic (*STAVKA*) havia preparat una operació per acabar amb el Sisè Exèrcit. Mentre el Sisè Exèrcit mantenia una lluita aferrissada a la ciutat, la seva rereguarda, al nord i al sud de Stalingrad, estava defensada pels grups d'exèrcits romanesos, tot i que també hi havia italians i hongaresos. L'*Stavka* sabia que les tropes romaneses estaven menys capacitades pel combat que els seus aliats alemanys i planejaren fer un moviment de pinça per rodejar el Sisè Exèrcit de Paulus. Els alemanys desconeixien la força que mantenia la URSS a la rereguarda soviètica, és més, pensaven que l'Exèrcit Roig seguia tenint un dèficit d'efectius d'infanteria i blindats. Però la veritat és que els soviètics estaven acumulant reserves d'homes i la producció de blindats estava en un alt rendiment.

Els soviètics van mobilitzar un gran contingent de tropes d'infanteria i blindades al nord i al sud del front de Stalingrad. El 19 de novembre l'artilleria soviètica comença a disparar sobre els flancs romanesos, i els exèrcits soviètics avançaren ràpidament cap a les posicions romaneses. La desfeta dels romanesos va ser total, sorpresos per aquesta contraofensiva soviètica, les inexpertes tropes romaneses es van batre en retirada, les

tropes soviètiques els perseguiren mentre que el 6é exèrcit, aliè a la magnitud del desastre seguia lluitant als carrers de la ciutat.

Quatre dies després, els dos grups d'exèrcits soviètics es trobaren al poble de Kalach, envoltant el 6é exèrcit i aïllant-lo de la resta d'exèrcits alemanys. El 6é exèrcit es va veure envoltat per dos grups d'exèrcits soviètics, un pel nord i l'altre pel sud. Ara la iniciativa del atac havia canviat, i la superioritat alemanya s'havia capgirat amb un brillant contraatac soviètic. Paulus i el seu exèrcit de 250.000 homes quedaven aïllats dins de la ciutat, amb un hivern cada cop més dur, i amb la pèrdua de les línies d'aprovisionament. Hitler li negà a Paulus la oportunitat de retirar-se aprofitant que les línies soviètiques encara no estaven consolidades, les ordres eren defensar la ciutat fins que rebessin ajuda.

Hermann Göring, el cap suprem de la Luftwaffe, va garantir a Hitler que aprovisionaria al 6é exèrcit de subministres a través d'un pont aeri. El problema d'aquest plantejament és que s'havia d'enviar subministres per 250.000 soldats, la quantitat de subministres havia de ser enorme. A aquest problema li sumem que les condicions meteorològiques no eren les millors per volar, i els dos aeròdroms que controlaven els alemanys (Pitomnik i Gumrak), estaven molt exposats als atacs aeris russos. El pont aeri va ser un fracàs, la pressió soviètica per aire i per terra feia difícil la sortida d'avions i el seu aterratge, així com les defenses antiaèries soviètiques, que destruïren 500 avions carregats de subministres, significaren la poca efectivitat d'aquest pont aeri.

2.8. Operació Wintergewitter

Vist el fracàs del pont aeri, i veient que els ara defensors alemanys estaven morint de fam dins de la bossa de Stalingrad, el mariscal de camp, Erich von Manstein, inicià un moviment de rescat del 6é exèrcit. Amb el suport de les parts que quedaven del IV exèrcit Panzer, sota el comandament del coronel general Hermann Hoth, que havien d'arribar al cercle soviètic a la vegada que l'exèrcit de Paulus obriria una sortida per el mateix sector d'arribada del IV exèrcit Panzer. El problema inicial que sorgí fou que les tropes de rescat no van rebre reforços, i el IV exèrcit Panzer sortí en solitari al rescat dels defensors amb la intenció de crear un corredor per fer arribar subministres i ajut militar al Sisè Exèrcit.

El 12 de desembre l'ofensiva va començar, el 6é exèrcit esperava a Hoth, el seu salvador. L'esperança alemanya va acabar-se ben aviat, el IV exèrcit Panzer va ser

aturat a uns 45 km de la ciutat, i la iniciativa de moviment passava a mans de Paulus, que havia de trencar el cercol soviètic per el mateix sector, però Paulus no ho va fer. Les ordres que havia rebut Paulus era la de resistir, i com Hitler no havia donat cap altre ordre, Paulus es negà a retirar-se. El 24 de desembre Hoth va haver de retirar-se, l'espera a que Paulus fes algun moviment era massa llarga i els contraatacs soviètics feien perillar el IV exèrcit Panzer.

2.9. La rendició de Paulus

El 6é exèrcit estava condemnat a mort, els 250.000 homes que estaven defensant la ciutat havien de resistir a les temperatures extremes, sense munició, sense quasi bé menjar. Un soldat alemany havia de passar el dia amb 60 grams de pa i 15 de sucre, la falta de nutrició que això provocava significà la mort de la gran majoria de soldats a causa de les malalties, del fred i de la gana. A més, aquesta quantia era un privilegi per molt pocs, la gran majoria no provava cap mos en dies.

El nou any entrant, el 1943, l'exèrcit de Paulus estava deteriorant-se progressivament, morint de gana, en batalla, congelats, o inclòs suïcidant-se. No tenien absolutament res, ni combustible, ni materials per fer foc (destruïts tots per els bombardejos), ni menjar, ni munició. Tot i així la residència fou aferrissada, i el 6é exèrcit resistí un mes més.

Hitler ascendí a Paulus a Mariscal de Camp el 30 de gener, cap Mariscal de Camp alemany s'havia rendit mai en el camp de batalla, així que s'esperava que Paulus es suïcides o lluités fins a la mort. El dia següent, Paulus es va rendir amb 90.000 soldats sota el seu comandament. La resistència alemanya va aguantar fins els 2 de febrer de 1943, els soviètics guanyaren la batalla més cruenta de la Segona Guerra mundial. El balanç estimat des de l'inici de la batalla va ser de 850.000 soldats de les forces de l'Eix morts o desapareguts, inclosos els 100.000 capturats, la pèrdua de 6.000 peces d'artilleria, de 1.500 tancs i 900 avions. El bàndol soviètic va perdre 1.000.000 morts, desapareguts o capturats, 40.000 civils morts i 4.000 tancs, 15.000 peces d'artilleria i 2.700 avions destruïts.

Hitler va perdre tot el 6é exèrcit, de qui deia que podia conquerir el cel. La importància de la batalla de Stalingrad no només és per la seva duresa i gran estratègia, sinó perquè fou l'inici del final del III Reich alemany. A partir d'aquella derrota, l'exèrcit alemany va veure reduïda tota la seva força, i per primer cop en la guerra, Alemanya deixava de portar la iniciativa ofensiva i es posicionava a la defensiva.

3. L'AUTOBIOGRAFIA COM A MÈTODE HISTORIOGRÀFIC

Aquest estudi es basa en obtenir una visió de la batalla de Stalingrad a través de diverses autobiografies, relats i documents oficials. Pel que fa les autobiografies, la definició més acceptada de què és una autobiografia ens la dona Lejeune: "L'autobiografia és un relat retrospectiu en prosa que una persona real fa de la seva pròpia existència, posant èmfasi, en la seva vida individual, i, en particular, en la història de la seva personalitat".⁷ Aquesta definició exclouria les memòries o records, els diaris personals i institucionals, és a dir, les fonts amb les que he treballat. Tot i que les memòries comparteixen alguns trets característics assenyalats per Lejeune, no comparteix l'èmfasi que es realitza en una autobiografia sobre la història de la personalitat, sinó que les memòries només posen èmfasi sobre la narració dels fets viscuts o presenciats.

Segons Fernando Durán López, la confusió sobre l'adjectiu bibliogràfic ve donada de la generalització, utilització i amplificació de la seva formulació teòrica, és a dir, que s'han establert poques pautes de categorització i divisió de les diverses fonts estudiades. A més, s'hi afegeix una altre problemàtica, i és que el gènere autobiogràfic sempre ha estat un gènere disputat entre la història i la literatura.⁸

Tal com diu Antonio Viñao Frago, no hi ha cap resposta vàlida pel que fa a l'establiment dels límits del gènere autobiogràfic, cada investigador, en funció dels seus interessos, ha d'establir els límits del seu treball.⁹ Per tant, utilitzaré termes per referir-me a les fonts que he treballat que potser no concorden amb la seva definició estricta, s'intentarà doncs fer algun aclariment si escau, però deixant de banda la intenció de categoritzar la seva tipologia més enllà d'uns termes generals. El que m'interessa realment de l'estudi d'aquestes fonts no és el seu rerafons literari, sinó extreure tota la informació històrica possible dels fets que s'hi relaten, analitzant-los i exposar-los en el context històric en què estan escrits, així com tot allò que pugui influenciar en l'escrit, per poder extreure una visió nítida dels fets, evitant el més possible la seva adulteració.

Deixant de banda aquesta discussió sobre l'estructura d'una autobiografia i el seu abast, un altre problema al voltant de l'estudi de fonts autobiogràfiques és el pes que té en el

⁷ Lejeune, Phillippe, *El pacto autobiográfico y otros estudios*, Madrid, Megazul-Endymion, 1994, p. 50.

⁸ Fernando Durán López (1997), *Catálogo comentado de la autobiografía española (siglos XVIII y XIX)*, Ollero & Ramos Editores, Madrid, pp. 18-19.

⁹ Viñao Frago, Antonio (1999), *Las autobiografías, memorias y diarios como fuente histórico-educativa: tipología y usos*. Sarmiento, núm. 3, pp. 232.

món historiogràfic, on trobem una exclusiva consideració de la autobiografia com un document auxiliar. L'estudi d'una font autobiogràfica pot generar certs recels a l'hora d'utilitzar-la com a font d'estudi historiogràfic, doncs ens trobem davant d'un escrit on trobem representat una sèrie de vivències, emocions i situacions descrites des de la visió d'un individu. Aquest subjecte està influenciat per molts factors, com l'educació rebuda, les condicions en què es troba en el moment de la redacció del seu escrit, les sensacions que li envaeixen, com també hem de considerar que molts escrits poden estar adulterats per la imaginació del mateix individu.

En aquest treball es produeix aquesta problemàtica a l'hora d'estudiar les autobiografies. S'analitzen els relats de soldats que, influenciats per l'entorn de l'horror, la fam, la guerra o per la pròpia censura que se'ls hi estableix, poden escriure uns relats que estan condicionats per infinits factors, com per exemple, el sentiment patriòtic molt present en l'ànima de molts soldats que recrea una forta adulteració dels fets, diluint la visió real del que va ocórrer, exagerant-la o fins i tot enaltint fets que no existiren. Aquest exemple, i tants d'altres, provoquen que l'estudi de les autobiografies s'hagi de fer minuciosament, al considerar-les com a fonts on hem de tenir en compte la seva legitimitat sobre la certesa del què hi ha escrit.

Aquesta dilució dels fets també pot venir donada per aquells que han editat o estudiat les obres autobiogràfiques manuscrites, els quals poden haver efectuat sobre elles edicions mutilades per propis interessos historiogràfics, que ens molts casos ens priven avui en dia de qualsevol possibilitat d'accés al document original.¹⁰

Les autobiografies tenen aquest punt difícil per l'historiador, que s'enfronta a la tasca de diferenciar allò que és realitat d'allò que és ficció. Una tasca molt difícil ja que, com bé diu Antonio Viñao Frago: "Tots, sense excepció, recreem el passat i mesclm records i oblits. La memòria no és un mirall, sinó un filtre, i el què surt, a través del filtre, no és mai una realitat mateixa, sinó una realitat sempre recreada, reinterpretada i moltes vegades, inclòs, conscient o inconscientment imaginada..."¹¹

La feina de l'historiador és doncs recrear aquests fets amb la tasca de reconstrucció, i també parcialment de reinterpretació. Les autobiografies provenen de la memòria

¹⁰ Durán López, Fernando (2002), *La autobiografía como fuente histórica: problemas teóricos y metodológicos*. Memoria y Civilización (MyC), núm 5, pp. 162.

¹¹ Viñao Frago, Antonio (1999), *Las autobiografías, memorias y diarios como fuente histórico-educativa: tipología y usos*. Sarmiento, núm. 3, pp. 225

humana que, tal com s'ha dit, es barreja amb la ficció o imaginació. El problema per l'historiador és que ha de distingir entre realitat i ficció, i dins de la realitat, tal com s'ha esmentat anteriorment, hem de distingir en aquella realitat que prové d'un fet a aquella realitat que prové d'uns sentiments i emocions que conformen els records.

Molts relats poden ser fidels a allò que narren, però molts cops poden venir amb dates, noms i circumstàncies alterades per pròpia ignorància de l'autor de la autobiografia. És un punt a tenir en compte, molts documents poden venir alterats i adulterats, conscientment o inconscientment. A la feina de l'historiador se l'hi afegeix, a part de la diferenciació entre realitat i ficció, la tasca d'evitar generalitzacions. En un escrit hi poden aparèixer idees, conceptes, circumstàncies que no corresponen a la realitat que va ocórrer, per això la feina de l'historiador, per tal d'evitar les generalitzacions, és la d'analitzar aquella font i comparar-la amb altres fonts, trobant una veritat que pugui ser més propera a la realitat, i si no és pot arribar a aquest estat, la tasca de l'investigador és la d'afegir-hi puntualitzacions respecte el que s'ha descrit, com per exemple fent referència al tipus de personatge que ho escriu, s'hi està influenciat per alguna persona o aparell estatal, per emocions o per pròpia ignorància envers allò que està descrivint.

L'autobiografia com a font històrica té molts trets característics que la fan considerar un document auxiliar per la història, però més enllà d'aquesta afirmació, l'autobiografia ens aporta l'explicació dels fets més pròxima que qualsevol altre font històrica, sabem que pot estar alterada, però és feina de l'historiador filtrar aquesta informació i obtenir un relat el més aproximat possible dels fets. Per tant, el gènere autobiogràfic aporta la proximitat del relat al historiador, la vivència dels fets, una realitat transmesa a partir de les vivències experimentades, de les emocions, de les sensacions i les circumstàncies que viu l'autor, que volent-ho o no, es converteix en un visionari del passat, convertint allò que experimenta en una visió cap al passat. No podem desprestigiar aquest gènere, i se l'hi ha de donar la importància que té dins del món historiogràfic, que és qui l'ha de dotar de credibilitat a través de les eines d'investigador i historiador, per convertir una sèrie de relats, de petits detalls, de curiositats, de personatges anònims, de llocs i moments, en una font històrica que sigui una finestra cap al passat.

4. ANÀLISI DE LES VIVÈNCIES DEL SISÈ EXÈRCIT

Les següents pàgines pretenen observar la batalla de Stalingrad i tots aquells elements i factors que la rodegen a través de la visió de testimonis directes, ja siguin soldats, civils, escriptors o d'altres. Trobem una varietat de testimonis que ens relaten l'experiència de la batalla, ja sigui en un diari escrit en el mateix moment de la confrontació com escrits fets a posteriori de la batalla. A part de les autobiografies, relats, diaris, cartes, etcètera, també, s'hi escau, s'utilitzarà la opinió d'algun autor o expert en la temàtica tractada.

La intenció d'aquest anàlisi és veure la batalla i la vivència del Sisè Exèrcit, amb altres ulls, doncs no és una explicació de l'enfrontament en sí mateix, és a dir, no es busca tornar a explicar la batalla amb el suport dels relats testimonials, sinó que s'intenta fer un anàlisi de totes aquelles qüestions que participaren en la tragèdia del Sisè Exèrcit.

4.1.Principals fonts emprades

Els diversos testimonis provinents dels dos bàndols els trobem recopilats en diverses obres, com per exemple, en l'obra de l'exmilitar i ara escriptor i historiador Antony Beevor anomenada "*Stalingrado*". Aquesta obra s'ha utilitzat com a base, és una obra extensa on hi trobem recopilats diverses fonts testimonials i documents oficials de l'època d'entre d'altres. La visió de Beevor és la d'explicar la batalla amb un suport de fonts testimonials enorme, l'estructura de l'obra segueix un ordre cronològic on a cada apartat o fase de la contesa hi trobem alguna referència a la font testimonial d'on prové aquell relat bèl·lic.

Destaco l'obra de "*Moscu Stalingrado 1941/1942. Relatos de mariscales, escritores y publicistes*", obra en la qual hi he trobat totes aquelles anècdotes que passen desapercibudes en les obres més generals, i no només això, sinó que podem veure de primera mà les opinions d'escriptors i militars russos, documents més inaccessibles que no pas els dels alemanys.¹²

No podem oblidar tampoc tenir en compte l'obra de "*Stalingrado y yo*", una obra essencial per estudiar aquesta temàtica, Aquesta obra està escrita per el mateix fill del abans mariscal Von Paulus, comandant de les tropes derrotades del Sisè exèrcit, de qui va rebre un testimoni directe sobre l'experiència de la batalla. També va rebre la

¹² Després de la fi de la Segona Guerra Mundial, molts arxius no van sortir a la llum, milers de documents quedaven doncs en la incògnita. Aquest secretisme s'accelerà amb l'inici de la Guerra Freda. No es fins a mitjans dels anys 90 que s'obren totalment els arxius. Potser per questa raó trobem moltes més fonts estudiades del bàndol alemany que no pas del soviètic.

principal ajuda de Walter Görlitz, qui ajudà a recopilar documents i a trobar i tractar la bibliografia, i del doctor Hans-Adolf Jacobsen qui tenia en les seves mans gran quantitat de documents de la Segona guerra mundial.

Per últim, i no pas menys important, dono a conèixer l'obra de Hans Weest, de títol "*Yo estuve en Stalingrado*". Una obra desconeguda que no ha estat pas fàcil obtenir-la, escrita no per un expert, un historiador, un famós escriptor, sinó per un soldat alemany que va pertànyer al Sisè exèrcit. Estem davant d'un relat testimonial de primera mà, són vivències d'un soldat escrites en paper per ell mateix anys després de la fi de la guerra. Per tant, tenim una obra testimonial directe que s'ha de analitzar amb detall pel que fa a la seva possible alteració de la pròpia visió personal del soldat, però que tot i així ens aporta una visió molt sincera de com va arribar el poderós Sisè exèrcit a la fatalitat del febrer del 1943.

Totes les obres utilitzades estaven traduïdes al castellà. Degut a que el meu treball està fet en català he traduït les fonts utilitzades al català, intentant acorar al màxim les expressions i les experiències que s'hi descrivien sense que la traducció pogués alterar el seu contingut.

4.2. L'operació Barba-roja: una gran incògnita

Al voltant de l'execució de la operació trobem el primer error que van cometre Adolf Hitler i l'exèrcit alemany: donar per suposat la seva superioritat militar enfront les tropes soviètiques; una superioritat tècnica i de destrucció que permetria acabar amb la URSS amb una ràpida acció bèl·lica.

Hitler considerava que la indústria soviètica era dèbil i que no tindria la potència necessària per obtenir la victòria bèl·lica. Aquesta infravaloració era preocupant, Paulus en una conversa amb el tinent general Kirchheim durant la campanya d'invasió de la URSS, mostrava la seva preocupació per aquesta greu equivocació. El diari *Völkischen Beobachter*¹³ es va burlar d'uns mapes de la indústria russa que els americans havien publicat, al·legant que se'ls havien inventat. Aquests mapes mostraven una indústria situada als Urals, lluny de tot atac bèl·lic, i en ple funcionament. Paulus mostrava la preocupació pel que fa a ignorar aquesta possibilitat de que els soviètics no estaven tan

¹³ El "Völkischer Beobachter" o "VB" ("L'Observador Popular") fou el periòdic oficial del Partit Nacional Socialista dels Treballadors Alemanys, Partit Nazi o NSDAP des de 1920. Aparegué primer com a setmanari i passà a edicions diàries des del 8 de febrer de 1923. Durant 25 anys fou part de la façana pública oficial del Partit Nazi.

malament com ells es pensaven. Paulus afirmava que Hitler s'estava equivocant en dir: "Assesteu-li uns quants cops al rus i s'ensorrarà".¹⁴

Els primes èxits aclaparadors de la Wehrmacht aconseguiren que aquesta infravaloració cap al potencial soviètic anés en augment, un exemple n'és el capità del batalló de motociclistes von Rosenbach-Lepinski, que deia: "La guerra amb Rússia només durarà quatre setmanes".¹⁵ El mateix Hitler considerava que no calia ni preocupar-se per l'hivern, doncs segons ell la URSS ja hauria estat derrotada abans de l'hivern.

Hem d'entendre que els alemanys venien de increïbles victòries a Polònia, Bèlgica, Països Baixos i França, que provocaren que tan els oficials i els soldats veiessin aquella operació contra Rússia com una tasca fàcil i ràpida de realitzar. Una frase que mostra molt bé aquest optimisme cec ens l'aporta el soldat Hans Weest: "En els primers temps de la guerra, l'estrèpit de les efímeres victòries assolides per l'exèrcit alemany havien posat una bena de seda rosa als meus ulls."¹⁶ Però l'error de no considerar als soviètics i la seva indústria militar com un perill real fou fatídic, tot i les primeres victòries alemanyes. A aquest error s'hi sumaren d'altres que provocaren a la llarga el canvi del rumb de la guerra.

4.3. La climatologia: La seva influència en l'esdevenir de l'enfrontament

Quan pensem en el clima de Rússia ens ve automàticament a la ment el fred, l'anomenat *general hivern*, unes temperatures baixíssimes que poden dificultar la vida en aquella zona, i més encara dificultar el moviment d'un gran exèrcit, ja sigui per aire o per terra.

Tot i així no només hem de tenir en compte l'hivern, sinó també la tardor, on es produeix la *rasputitsa*, fenomen meteorològic que es caracteritza per les constants pluges i per l'acumulació de fang.

L'exèrcit alemany, a diferència de l'exèrcit soviètic, no estava preparat per aquest clima, la mobilització de milions de soldats ja és prou complicada com perquè s'hi afegixin factors en contra com el fred, la pluja i el fang. El fred afecta directament a la infanteria i als motors de vehicles a motor i el fang suposa que els vehicles a motor no puguin moure's amb rapidesa i s'hagin de desplaçar mitjançant el tir d'animals.

¹⁴ VON PAULUS, Friederich, et al. (1960), *Stalingrado y yo*, Mateu Editor, Barcelona, 62.

¹⁵ BEEVOR, ANTONY (2011), *Stalingrado*, Crítica S.L., Barcelona, 28-29.

¹⁶ WEEST, HANS, *Yo estuve en Stalingrado*, Barcelona, 10.

Aquests factors foren una de les causes principals del fracàs de la campanya d'Alemanya a l'est, i sens dubte inhibiren l'eficàcia del atac llampec dels alemanys al principi de la contesa.

Pel que fa al fang i les pluges, els alemanys tenien diverses formes de sortejar aquests *handicaps*: camins de troncs de bedolls, empènyer els vehicles, utilitzar cavalls per tirar dels vehicles i inclòs utilitzar els cadàvers dels russos morts com si fossin un camí.¹⁷

Els alemanys sabien quin era el perill de l'hivern, sobretot perquè ja n'havien passat un a Rússia, durant l'intent d'arribar a Moscou i a Leningrad, on el gèlid hivern els va aturar. La importància sempre era assolir els objectius abans de l'hivern, i durant aquest establir el front sense realitzar grans ofensives. La conquesta de Moscou va fracassar per no arribar a assolir els objectius abans de l'arribada de l'hivern, amb Stalingrad calia tenir en compte això, però no va ser així. Von Richthofen, mariscal de camp i capità general de la IV flota aèria, va ser clar en aquest aspecte: “ O continuar la lluita, o posar fi a l'atac. Si ara no s'aconsegueix portar a cap l'operació de neteja quan el Volga porta gel i els russos del voltant de Stalingrad es troben en una situació molt crítica, mai s'aconseguirà. Els dies cada vegada són més curts i el temps cada cop pitjor.”¹⁸

Els soldats són els que més patien aquest fred, en especial els alemanys, amb un equipament menys preparat i sobretot després del cercol rus (veure apartat 2.7 del present treball) Soldats alemanys feien notar la seva preocupació pel temps: “Només podem comptar amb el fet que la primavera començarà aviat”; “El clima encara és dolent, però el principal que hem de tenir és salut i una bona estufa”.¹⁹ Els soldats alemanys intentaven amagar als familiars les dures condicions que estaven patint, no podien pretendre que els familiars veiessin l'infern que estaven passant.

El soldat Hans Weest feia diverses consideracions respecte el clima durant l'operació Barba-roja: “(..) els que estàvem aferrats a aquell terreny cobert per neu i fang, patint una temperatura que casi mai era major de trenta graus sota zero, li demanàvem a Déu que acabés quan abans millor aquell hivern que ens gelava els membres del cos i l'ànim. (...) Estàvem molt lluny de sospitar que, uns mesos després, arribaríem a envejar aquestes penoses condicions com enveja un vagabund les condicions de vida de

¹⁷ BEEVOR, *Stalingrado*, 67.

¹⁸ “Extracte del diari personal de Von Richthofen” (16 de novembre de 1942)- PAULUS, *Stalingrado y yo*, 273.

¹⁹ Cartes de soldats alemanys als seus familiars.- BEEVOR, *Stalingrado*, 515.

qualsevol opulent senyor”.²⁰ El soldat fa referència a la duresa amb que els rebria l’hivern durant els últims mesos de la batalla de Stalingrad.

Però no només els alemanys es queixaven del clima a Stalingrad, els soviètics, tot i que en menor mesura degut a que estaven molt més acostumats (moltes tropes provenien de Sibèria) i tenint uns equipaments més adients per resistir aquelles temperatures, també es queixaven del clima: “No m’agrada el clima a Stalingrad, canvia molt i això fa que els fusells s’oxidin. Quan el clima es fa més calorós comença a nevar. Les *valenki* comencen a amarar-se i no tenim moltes possibilitats de assecar les coses.”²¹

Les temperatures baixíssimes van ser una causa de mort directe per molts soldats alemanys, en altres condicions els soldats alemanys podien haver sobreviscut perfectament, no haguessin tingut gaires problemes, però després de que els russos rodegessin el Sisè exèrcit, els subministres d’aliments minvaren fins a ser nuls. L’ésser humà no pot afrontar aquestes temperatures sense rebre una certa quantitat de calories. Molts dels morts foren pel fred, quan els soldats alemanys, exhaustos de resistir, descansaven a la intempèrie, patien el risc de morir congelats.

El clima de fred extrem afectà directament als soldats com hem pogut veure, però també fou un factor alhora d’executar maniobres militars claus en el transcurs de la guerra. Per exemple, en el moment en que els alemanys havien de reaccionar enfront el contraatac soviètic (Operació Urà), l’ajut de la Luftwaffe va ser impossible degut a les condicions climàtiques: “Els russos han passat avui a l’atac (...) els russos han sabut aprofitar magistralment el mal temps. La pluja, la neu i la boira han impedit la intervenció de la Luftwaffe.”²² “Molt mal temps (...) Von Richthofen ha dit que està convençut de que si millora el temps, podrem aniquilar l’enemic...Però necessitem bon temps per salvar alguna cosa encara!” “Cap avió pot enlairar, per totes parts regna el mal temps...”²³ Les tropes romaneses també feien èmfasi en el problema que suposà el clima boirós: “Va contribuir enormement als èxits aconseguits per l’enemic el fet de que el 19 i el 20 de

²⁰ WEEEST, *Yo estuve en Stalingrado*, 19.

²¹ Valenki: Botes russes de feltre per la neu. Escrit d’un infant de marina rus anomenat Barsov - BEEVOR, *Stalingrado*, 488.

²² “Extracte del diari de guerra de la IV flota aèria” (19 de novembre del 1942) – PAULUS, *Stalingrado y yo*, 274.

²³ (20 i 21 de novembre) *Ibíd.*, 324

novembre reines l'espessa boira, que provocà l'impediment de la intervenció de l'artilleria romana i de l'aviació germano-romana.²⁴

Com s'ha vist, el clima va ser determinant en el conflicte. Afectà de manera transversal a l'exèrcit alemany: els vehicles veien com els motors es congelaven,²⁵ com molts es quedaven encallats al fang, retardant la invasió de la URSS i la suposada ràpida victòria alemanya. L'aviació també patia el fred com la resta de vehicles, però el problema que suposà un impediment fou la boira, just quan els soviètics realitzaven el seu contraatac en forma de pinça, la Luftwaffe no va poder sortir a establir el front i ajudar les unitats de infanteria.

Més enllà de ser un factor decisiu en moments en que s'ha d'aplicar una acció bèl·lica concreta, podem afirmar que el fred matà; matà tots aquells soldats alemanys que es trobaven sota la fúria del *general hivern* sense l'equipament necessari, amb draps de roba estripats dels cadàvers dels seus companys, amb una vaga de fam imposada per l'obsessió de Hitler de no rendir-se i abandonar Stalingrad. La mortaldat de les temperatures fou devastadora, les condicions en que es trobaren els soldats alemanys amb aquest fred foren acceleradores d'aquesta gèlida mort.

4.4. La fam: el flagell del Sisè Exèrcit.

Una de les característiques que porta una guerra al arribar a una zona és la fam. Podríem dir que és la primera conseqüència en arribar i que al aparèixer comporta que s'obrin les portes a malalties, actes cruels i tot tipus de penalitats de la guerra.

El cas de Stalingrad no fou diferent, la fam va aparèixer en tots els fronts, des dels civils fins als soldats de l'exèrcit alemany i l'exèrcit soviètic, tot i que aquests últims en menor mesura degut a la seva posició d'atacant i de superioritat a partir del mes de novembre. Però no tots van patir la fam per la mateixa raó, uns no rebien aliments, d'altres els hi treien, però en definitiva la fam provocà estralls a tots els sectors de la guerra en menor o major mesura. Aquesta fam vingué acompanyada de malalties, de baix rendiment moral i físic; un paquet de penúries que provocaren que els soldats alemanys es preguntessin que hi feien allà i per que els havien enviat. Les fonts més impactants provenen dels soldats alemanys durant els últims dies de defensa de la ciutat,

²⁴ "Informe de l'Estat Major de l'enllaç alemany a prop del tercer Exèrcit Romanès" - PAULUS, *Stalingrado y yo*, 283.

²⁵ Per evitar la congelació dels vehicles, els soldats alemanys havien d'encendre focs sota els vehicles.

que resistiren un mes sense l'aliment bàsic per sobreviure, sota el fuetada del fred i la constant tensió de la guerra.

Pel que fa al civils, tots eren russos, és clar, els que més patiren foren aquells que es van quedar atrapats dins la ciutat (50.000 aproximadament dels quals quedaren 9.796). La falta d'aliments i la impossibilitat d'abandonar la ciutat un cop arribaren els alemanys convertiren als civils en rapinyaires de tot el que es pogués menjar. A més, durant la campanya d'invasió alemanya de la URSS molts soldats i civils es passaren al bàndol alemany, ja fos per por a morir, per la situació o també per la fam.²⁶

Els soldats soviètics patiren molta fam, sobretot als inicis de la batalla a la ciutat i als voltants entre els mesos de setembre, octubre i mitjans de novembre, tot i que després agafaren la iniciativa ofensiva, també patiren falta d'aliments tot i que no amb tanta cruessa com els soldats alemanys a finals de la batalla. Un suboficial alemany de la 79ª divisió d'infanteria escrivia a la seva família: "La moral dels russos està realment baixa. La majoria s'entregaran a nosaltres per fam. Es possible que els russos pateixin fam aquest hivern".²⁷ Inclòs els soldats soviètics, en els mesos que estaven en una posició defensiva i més feble en tots els aspectes bèl·lics, es queixaven del menjar que els hi subministraven a les cartes que els hi escrivien als seus familiars, sense preocupar-se per la possible sanció que els hi podien aplicar la NKVD²⁸: "Tieta Liuba, si us plau envia'm alguna cosa de menjar. Em fa vergonya demanar-t'ho, però la gana m'obliga a fer-ho."²⁹

Però com he dit la fam es va acarnissar amb els soldats alemanys, progressivament a mesura que la batalla avançava més fam patien, i el procés accelerador fou després de la contraofensiva dels soviètics al novembre. (veure apartat 2.7. del present treball) Un cop aïllats els soldats alemanys reberen subministres via aèria, però amb conta gotes i insuficient per abastir la totalitat d'efectius germànics que hi havia dins del cercol. Finalment aquesta ajuda deixà d'arribar, i la fam entrà per tots els sectors de l'exèrcit, des dels simples soldats fins als oficials d'alt rang.

Parlem doncs de la progressiva aparició de la falta d'aliments a les tropes alemanyes, primer de tot cal parlar dels punts d'abastiment. Quan les tropes germàniques

²⁶ *Hiwis*: "Hilfswillige" o ajudant voluntari. Eren aquells civils i soldats soviètics que s'havien passat al bàndol enemic. Uns 51.700 hiwis estaven registrats en divisions alemanyes a mitjans de novembre.

²⁷ BEEVOR, *Stalingrado*, 261-262.

²⁸ NKVD: Era el commissariat del poble d'assumptes interns. Encarregat entre altres coses de controlar els desertors, dissidents, derrotistes i aplicar-hi sancions i penes de mort.

²⁹ *Ibíd.*, 315.

s'aventuraven cada cop més a l'interior de la URSS més lluny tenien els seus punts d'abastiment, i per tant més temps tardaven en arribar subministres. Hans Weest ens parla d'aquesta llunyania dels punts d'abastiment: “El terreny, la gran quantitat de terreny conquerit, era, en realitat, l'esquer amb el que els russos atraurien als exèrcits alemanys per després atrapar-los en una gran bossa i destruir-los”³⁰

La inquietud que mostraven alguns soldats com Weest, també estava present en molts oficials. La voluntat de Hitler d'avançar i avançar, sense perdre ni un sol dia amb tasques “secundàries” que no fossin atacar i conquerir, provocaren que l'aprovisionament fos cada cop més preocupant. En una conferència, Von Richthofen mostrà la seva preocupació per la llunyania de l'abastiment: “Com es compleixen les meves ordres de preparar la regió de Stalingrad perquè puguin enlairar-se les grans unitats de combat? Ja que el ferrocarril no arriba més enllà de Stalino³¹, cap a l'est, s'han de recórrer un 350 quilòmetres: un problema molt difícil, per consegüent, i, també, un problema molt nou, perquè fins ara les grans unitats eren abastides per terra...”³²

Com es pot veure el problema de l'aprovisionament ja preocupava a l'estiu, abans d'arribar a la ciutat de Stalingrad. El rumb de la guerra podria haver canviat si en aquell moment, en ple estiu i amb un clima òptim per el transport aeri i terrestre, s'haguessin avançat a la falta de subministres i així el dur clima de l'hivern no els hagués afectat en el transport de subministres. Com hem vist la falta de aprovisionament perdurà i s'agreuà a mesura que el temps empitjorava i el Sisè exercit s'endinsava en la batalla. A l'octubre ja era un greu problema que Richthofen seguia reclamant-li posar una solució: “El problema de l'aprovisionament domina sobre tots els demés!”³³, el mateix pensava Von Paulus, que a mitjans de setembre envià un oficial d'enllaç a l'Alt Comandament de l'Exèrcit per intercedir en favor de la intensificació dels aprovisionaments.³⁴

La fam s'agreuà per els soldats germànics i els seus aliats romanesos, italians i hongaresos a partir de l'operació Urà soviètica, que aïllà el Sisè exercit de la resta de

³⁰ WEEST, *Yo estuve en Stalingrado*, 28.

³¹ Stalino: Actual Donetsk, Ucraïna.

³² “Conferència amb el Cap de la Flota de la Regió aèria de Rostov, el general Vierling.” (15 d'agost de 1942) – “Diari de guerra de la IV Flota Aèria”- PAULUS, *Stalingrado y yo*, 269.

³³ *Ibíd.*, “Diari de guerra de la IV Flota Aèria” (6 d'octubre de 1942), 272.

³⁴ *Ibíd.*, “Verificacions fonamentals sobre les operacions del Sisè exercit a Stalingrad” (Fase I), 311.

forces de l'exèrcit alemany. Les vies de subministrament es tallaren, i entrem a la fase en que l'aprovisionament havia de fer-se per via aèria.

L'aprovisionament per aire va ser insuficient, pel volum de soldats que s'havien quedat atrapats (250.000) es van calcular que es necessitarien unes 700 tones de subministres (combustible i aliments), però aquesta xifra es va obviar i s'establiren que es necessitarien unes 500 tones. Finalment la xifra va quedar en 350 tones, que ni tan sols van poder mantenir, a mesura que avançaven els dies els subministres arribaven en menor quantitat; la presència enemiga i el mal temps van ser culpables d'aquesta disminució. El problema radicà en que Hermann Wilhelm Göring, comandant suprem de la Luftwaffe, va garantir a Hitler un subministrament aeri sense ni tan sols abans considerar els factors a tenir en compte alhora de realitzar aquesta acció. El resultat va ser insuficient.

El 22 de novembre Paulus ja va veure que tres dies després del contraatac soviètic, i del posterior aïllament de l'exèrcit alemany, no arribaven suficients subministres per el Sisè Exèrcit: "L'aprovisionament continua sent molt defectuós, des de fa mesos. No creiem factible un subministrament des de l'aire. La falta d'aliment farà que aviat sigui aniquilada la capacitat combativa de la tropa."³⁵ El general Paulus ja portava temps veient com la falta d'aprovisionament era deficient per terra i per aire, amb l'aïllament dels soldats germànics veia molt difícil que es pogués dur a terme aquesta tasca de subministrament.

La fam començà a pronunciar-se entre la tropa, Hans Weest fou un testimoni d'aquest inici de la falta d'aliments: "Les deficiències de l'aprovisionament havia arribat ja a un grau extrem, donat que només per aire ens arribaven les municions i els aliments i a més de tant en tant."³⁶ Però quan més avançaven els dies més difícils es feia transportar subministres, molts dels subministres, al perdre els dos aeròdroms, foren llençats des de l'aire. La moral era baixíssima, la fam feia estralls en tot el Sisè Exèrcit, i s'hi sumà la desastrosa visió que té un sodat mort de gana al veure que els paquets de subministres queien en territori controlat per els soviètics.

³⁵ *Ibíd.*, "Verificacions fonamentals sobre les operacions del Sisè Exèrcit a Stalingrad (Fase I), per Friederich Paulus", 302.

³⁶ WEEST, *Yo estuve en Stalingrado*, 49.

La bogeria provocada per la necessitat de menjar portà a molts a arriscar-se la vida per aconseguir arribar a aquests paquets. Hans Weest explica com va presenciar com molts dels seus companys arriscaven la vida per arribar als paquets, com morien a mans dels soviètics que ja estaven preparats apuntant per si algú s'hi acostava: “Molts foren els soldats que van perdre la vida intentant recollir un d'aquells paquets de llonganissa, galetes o xocolata que havien caigut sobre la terra de ningú. Els “vermells”³⁷ els afusellaven a mansalva quan s'apropaven als queviures. Era aquell un bon esport de tir al blanc per els soldats vermells. Nosaltres havíem d'assistir impotents als afusellament impecable dels nostres companys. (...) El cruel espectacle- aquella caça de l'home per l'home- ens deprimia, però no podíem fer res per evitar-ho.”³⁸ La impotència que tenia la tropa al veure els companys jugar-se la vida per emportar-se alguna cosa a l'estómac fou un cop psicològic sumat a tants d'altres. Tot i així, molts soldats van poder arribar als subministres llançats des de l'aire però alguns van morir per excés de consum. Fins a quin extrem devien arribar les condicions dels soldats alemanys perquè arribés a passar això, la fam trastornà als soldats, la guerra es va reduir en sobreviure i menjar, l'ésser humà que estava dins d'aquell uniforme militar alemany es convertí en un ésser primari. Eren tanta la fam que passaven i la bogeria que els envaïa alhora de trobar aliments que fins i tot uns soldats que capturaren un paquet de subministres alemany van morir i altres van quedar greument afectats per haver begut anticongelant.³⁹

Molts soldats alemanys desertaren a causa de la gana, es rendien als soviètics, d'altres, ens explica Hans Weest, formaven grups a la ciutat de Stalingrad, que es dedicaven a rapinyar el que podien i fins i tot atacaven els seus propis excompanys quan els veien per treure'ls-hi el que podien tenir de menjar.⁴⁰

Una de les conseqüències de la fam que no he explicat foren les malalties, la malnutrició dels soldats alemanys propicià una alta mortaldat, la disenteria, el tifus i la febre paratifoide es van cebar de ple en els dèbils i mal alimentats soldats alemanys. Les malalties es van propagar ràpidament, els soldats defecaven a la gatxoneta sobre pales

³⁷ Vermells fa referència als comunistes, en aquest cas a les tropes soviètiques.

³⁸ WEEST, *Yo estuve en Stalingrado*, 163.

³⁹ BEEVOR, *Stalingrad*, 407.

⁴⁰ WEEST, *Yo estuve en Stalingrado*, 152-153.

en les seves trinxeres, llençant després el contingut per sobre del parapet.⁴¹ Paulus també patí disenteria als últims dies de resistència del Sisè Exèrcit.

La fam doncs tingué un efecte tan en la població civil com en els militars de tots dos bàndols. Però qui patí tots els efectes de la malnutrició foren els soldats alemanys un cop quedaren aïllats amb el Sisè Exèrcit. La fam comportà que la seva moral física i psicològica fos en detriment; la fam obrí les portes a les malalties, a la bogeria, en definitiva, al retorn primari de l'ésser humà. L'únic objectiu que tenien les tropes germàniques en els seus últims mesos de resistència fou menjar, fer el possible per trobar aliments, fins al punt de jugar-se la seva vida per aconseguir portar quelcom a l'estómac. Per els soldats alemanys, tot els objectius de Hitler, tota la guerra, tota la voluntat de l'Alemanya nazi d'expandir-se i fer prevaldre la seva hegemonia imperialista, tot això, quedà reduït a la simple cerca d'aliments per sobreviure, per sobre de qualsevol altre cosa.

4.5. El punt d'inflexió: Consideracions sobre l'Operació Urà i la reacció alemanya.

El contraatac soviètic del 19 de novembre fou un punt d'inflexió a la batalla, el Sisè Exèrcit quedava aïllat de la resta de forces alemanyes. Fins aquella data els alemanys portaven la iniciativa ofensiva, però la mala previsió provocà que les tornes es giressin, i els soldats alemanys fossin ara els defensors fins ja el final de la batalla.

Com sabem, els flancs nord i sud del front alemany, situat al voltant de la ciutat de Stalingrad i els pobles que rodejaven la ciutat, hi havia una presència de tropes romaneses, italianes i hongareses. Per aquí fou on el contraatac soviètic atacà, fent un moviment de pinça que tancà al Sisè Exèrcit en una "bossa".

La preocupació sobre els flancs nord-sud on estaven situades les tropes aliades⁴² ja era patent en tot l'exèrcit alemany. Tothom sabia de la capacitat combativa de les tropes aliades, eren tropes mal equipades i menyspreades per els soldats alemanys, moltes d'elles poc acostumades a aquell clima i entorn, com per exemple els italians. Hans Weest feia una explicació de les tropes romaneses: "Aquestes tropes romaneses, el valor

⁴¹ BEEVOR, *Stalingrad*, 434.

⁴² Faig referència com a tropes aliades a aquells exèrcits que ajudaven als alemanys durant la batalla (romanesos, hongaresos i italians).

de les quals en el combat va quedar plenament demostrat, estaven molt mal equipades i, a més no tenien unitats cuirassades, el qual, reduïa la seva eficàcia.”⁴³

Tot i tenir ple coneixement d'aquesta deficiència que tenien les tropes aliades presents als sectors nord-sud, no es va solucionar res. Els mateixos oficials estaven preocupats per aquest error estratègic, el capità general Halder va cridar l'atenció sobre la situació tan absurda des del punt de vista estratègic, que no era prudent considerar als russos uns ineptes en l'art de la guerra.⁴⁴ Paulus també es mostrà preocupat per aquesta perillosa situació. Hitler però, deixant-se portar per la idea de que els soviètics estaven acabats i les seves forces eren limitades, no va fer cas a les opinions dels seus generals.⁴⁵

Inclòs els mateixos romanesos estaven preocupats per la seva debilitat, eren coneixedors de l'acumulació de tropes soviètiques en els seus sectors. Per calmar les tropes romaneses s'enviaven petits regiments i un parell de tancs i peces d'artilleria, que no feien res més que fer teatre per tal de donar tranquil·litat als romanesos.⁴⁶

L'atmosfera que regnava entre els oficials era de neguit, sabien que estratègicament hi havia errors perillosos, però les veritats incòmodes eren encara més perilloses per ells; la por a la reacció de Hitler davant qualsevol opinió contrària a la seva provocava que els oficials ni es molestessin en seguir preocupats per les deficiències estratègiques.

La concentració de tropes russes en els sectors nord-sud del front, també era coneguda per tothom, però de la mateixa manera Hitler no ho considerà perillós, doncs seguia amb la opinió de que la URSS estava a punt de caure derrotada. Von Richthofen, a 6 dies de l'inici de l'Operació Urà feia unes anotacions respecte aquestes concentracions de tropes enemigues: “Els russos continuen concentrant les seves forces davant de l'Exèrcit Romanès. La Vuitena Flota Aèria i les forces d'aviació romaneses segueixen bombardejant aquestes concentracions terrestres. Quan passaran els russos a l'atac? Per el moment sembla ser que no disposen de material suficient. Confiem en que els russos no aconseguixin trencar el front.”⁴⁷

⁴³ WEEST, *Yo estuve en Stalingrado*, 41.

⁴⁴ Halder fou destituït del seu càrrec per Hitler degut a aquestes discrepàncies estratègiques.

⁴⁵ PAULUS, *Stalingrado y yo*, 100.

⁴⁶ BEEVOR, *Stalingrado*, 362.

⁴⁷ “Diari personal del Cap de la Quarta Flota Aèria, el Capità General Wolfram Von Richthofen” (12 de novembre de 1942) – PAULUS, *Stalingrado y yo*, 273.

Com es pot veure l'augment en la presència de tropes soviètiques en els sectors on estaven situades les tropes aliades inquietava als oficials, però com deia Von Richthofen, es considerava que no podrien trencar el front, que no estaven prou equipats i que no tenien un potencial bèl·lic suficient per realitzar aquesta operació d'atac.

L'informe del diari del Sisè Exèrcit informava en la vigília del contraatac: "En tot el front, no hi ha canvis importants. El gel acumulat al Volga és més dèbil que ahir".⁴⁸ El que no s'esperaven és que l'endemà, el 60% de les forces cuirassades russes se'ls hi llançarien a sobre junt amb una força de més de 1.000.000 d'efectius d'infanteria aproximadament.

4.6. Els enfrontaments dins la ciutat

Les tropes del Sisè Exèrcit arribaren a la ciutat de Stalingrad a principis de setembre, ocuparen casi la totalitat de la ciutat menys el vessant occidental del riu Volga, on els soviètics resistien amb l'ajut de l'artilleria del vessant oriental del riu Volga. Fou de molta importància aquesta artilleria, doncs frenà l'avanç del Sisè Exèrcit de Paulus i evità una possible ocupació alemanya de la ciutat. D'aquesta importància en dóna fe l'escriptor i corresponsal de guerra soviètic Vassili Grossman, present durant la batalla: "Gran part del mèrit de rebutjar els atacs alemanys corresponia a la nostra artilleria (...) cobria amb una capa d'acer les posicions de la infanteria, destrossava, com si fossin de cartró, els superpesats tancs alemanys que els canons antitancs eren incapaços d'abatre. (...) Durant la guerra, la infanteria mai havia sentit tant l'amistat i la gran ajuda de l'artilleria com a Stalingrad."⁴⁹

L'exèrcit alemany havia ocupat la ciutat però no pas d'una manera efectiva, sinó que quedaren bosses de resistència dins la ciutat, i els soviètics enviaven totes les tropes possibles que poguessin travessar el Volga i arribar a la ciutat, més enllà del marge occidental del riu. La conseqüència d'això és que la lluita diària es convertí en enfrontaments casa per casa (Rattenkrieg), un tipus de lluita que l'exèrcit alemany no estava acostumat. Hans Weest explicava el que estava passant dins la ciutat: "La resistència dels russos dins la ciutat es va anar dilatant dia rere dia i en tot el sector de Stalingrad les forces alemanyes no van deixar de ser fustigades un sol dia ja fos per els

⁴⁸ BEEVOR, *Stalingrado*, 368.

⁴⁹ Esbós de "La direcció del cop principal", GROSSMAN, Vasili – *Moscú, Stalingrado 1941/1942. Relatos de mariscales, escritores y publicistas*, Editorial Progreso, Moscou.

nombrosos francotiradors, com per les tropes regulars russes.⁵⁰ Certament és que la presència de francotiradors russos va ser tot problema per els soldats alemanys, hi regnava una constant tensió i pressió alhora de desplaçar-se per la ciutat, doncs les runes amagaven a qualsevol tirador que hi hagués, preparat per disparar. Als constant enfrontaments hi sumem el bombardeig de l'artilleria soviètica i alemanya, i sobretot el bombardeig de la Luftwaffe. Les tropes de la ciutat estaven sotmeses a un constant soroll, només quan les bombes sonaven prou lluny hi havia un silenci, però un silenci relatiu afirma l'escriptor soviètic Konstantín Símonov: "Un quart d'hora de relatiu silenci: relatiu perquè contínuament segueix escoltant-se un canoneig sord al nord i al sud (...). Però aquí a així se li diu silenci, perquè un altre silenci ja fa molt de temps que no hi és, i a alguna cosa se li ha de dir silenci!"⁵¹

La ciutat doncs es convertí en un constant enfrontament entre diversos grups de soldats alemanys i soviètics, casa per casa, per les clavegueres, per qualsevol racó, Grossman ho resumia d'aquesta manera: "Aquest combat, d'un acarnissament mai vist, es va prolongar varis dies sense parar. Es combatia ja no casa per casa o per cada taller, sinó per cada esglaió, per cada racó..."⁵²

El combat urbà, afavorí a l'exèrcit soviètic, tot i que els alemanys com he dit ocuparen casi la totalitat de la ciutat, aquesta ocupació deixà bosses de resistència dins la ciutat i a la rereguarda. El front dins la pròpia ciutat no estava definit, sinó que els grups de soldats dels dos bàndols s'enfrontaven per la posició de cada casa i cada fàbrica. A més, l'estat amb el que es trobava la ciutat feia difícil la circulació dels tancs alemanys, que en un indret com la derruïda ciutat de Stalingrad eren un blanc perfecte per els soldats antitancs que disparaven des dels balcons, finestres i els soterranis.

Podríem afirmar que en el combat urbà els soviètics es van veure en inferioritat numèrica, les seves accions eren de guerrilla, petits atacs, resistència en punts importants, però més enllà d'això no pogueren mobilitzar una ofensiva potent contra els soldats alemanys de dins la ciutat. No va ser fins que el Sisè Exèrcit quedà aïllat, que els soviètics avançaren terreny dins la ciutat, però des dels inicis de la batalla la ciutat estigué ocupada (que no vol dir pas controlada) per les tropes alemanyes.

⁵⁰ WEEST, *Yo estuve en Stalingrado*, 37.

⁵¹ SÍMONOV, Konstantín, *Moscú/Stalingrado 1941/1942*, 177.

⁵² Esbós de "La direcció del cop principal" - GROSSMAN, *Moscú/Stalingrado 1941/1942*, 172.

Per tant, des del setembre del 1942 al febrer del 1943, els enfrontaments urbans foren constants, tingueren una continuïtat durant tota la batalla, i fou dins d'aquest camp de batalla urbà on finalment les tropes alemanyes es van rendir.

4.7. Resistir o trencar el bloqueig?

Un cop el Sisè Exèrcit quedà bloquejat i aïllat, la primera qüestió que sorgí fou si s'havia de trencar el cercol creat per els soviètics i intentar arribar a la resta de forces alemanyes. Aquesta qüestió es plantejà des de l'inici del cercol, el mateix dia que es conegueren les notícies del contraatac soviètic. La primera ordre que arribà de l'Alt Comandament de l'Exèrcit fou el 21 de novembre, la qual ordenava resistir en el front i concentrar forces a l'oest del riu Don per passar al contraatac. Aquella mateixa tarda va telefonar el general Schmidt al Grup d'Exèrcits B (general Sodenstern) que li digué: "No tenim res amb què aturar-los. Han de arreglar-ho vostès mateixos".⁵³

La confusió entre les tropes del Sisè Exèrcit frenà una possible reacció al contraatac soviètic, a més, cap oficial s'atrevia a realitzar cap maniobra sense el vist i plau de l'Alt Comandament, en definitiva, de Hitler. Però el Führer alemany va prohibir cap tipus de trencament del cercol, o cap fugida. Per a Hitler seria un fracàs, i considerava que no podria recuperar-se la ciutat, per això demanà la defensa de la ciutat i els seus voltants a qualsevol preu.

La possibilitat d'atacar i trencar el cercol era una idea amb defensors i detractors, per una banda molts alts oficials com Paulus la defensava, sempre i quan la sortida del bloqueig fos efectiva, acompanyada de suport aeri. Però molts oficials d'infanteria, i els mateixos soldats no ho veien prou clar; ells estaven tancats als seus búnquers i organitzar tal operació els hi resultaria molt costós, i haurien de pagar un preu molt alt en baixes militars.

Hitler, després de l'exagerat optimisme de Göring (comandant suprem de la Luftwaffe) cap a la possibilitat d'aprovisionar el Sisè Exèrcit per aire, decidí enviar les ordres a Paulus: Defensar el front en el Volga "fossin les que fossin les circumstàncies".⁵⁴

Les ordres s'acataren, la resistència passà a ser l'objectiu principal, des d'aquell moment fins l'últim dia de l'enfrontament. El Sisè Exèrcit es posicionà en forma

⁵³ El Grup d'Exèrcits B era l'encarregat de conquerir Stalingrad. PAULUS, *Stalingrado y yo*, 288.

⁵⁴ BEEVOR, *Stalingrado*, 415.

“d’eriçó” al voltant de la ciutat de Stalingrad, mantenint tot el territori que poguessin fins l’arribada de l’ajuda promesa per Hitler.

El fracàs del pont aeri ja es va veure als pocs dies, si la quantitat de subministres establerta ja era insuficient, això s’hi sumà que ni tan sols es compliren aquestes quantitats. L’exèrcit no resistiria sota aquestes condicions, per això s’ideà un nou pla.

Wintergewitter, l’Operació Tempesta d’Hivern, ideada pel Mariscal de Camp, Erich Von Manstein sota el vist i plau de Hitler, donà esperances als soldats del Sisè Exèrcit atrapats a Stalingrad. Era una acció que no es basava pas en rescatar el Sisè Exèrcit, sinó en obrir un corredor per enviar subministres cap a la zona bloquejada.

Aquesta operació vingué acompanyada de la voluntat de que el Sisè Exèrcit sortís pel corredor i escapés del bloqueig. Aquesta acció dins de la mateixa operació Wintergewitter tenia el nom de Donnerschlag. Però Paulus, havia d’esperar les ordres de l’Alt Comandament i de Hitler per poder actuar, però aquestes ordres no arribaven: Paulus: “Haig de considerar haver rebut ordres per dur a terme l’operació Donnerschlag?” Manstein: “No puc donar-li encara els plens poders”.⁵⁵

Hitler però prohibí realitzar l’operació “Donnerschlag”, el trencament del cercol havia de venir seguit d’un corredor per enviar subministres i reforços al Sisè Exèrcit, no pas per que escapés del bloqueig. Paulus no volia actuar sense el consentiment de Hitler, altres generals potser haguessin pres la decisió per ells mateixos, coneixedors dels riscos que patirien sinó trencaven el cercol, però Paulus esperà. Von Richthofen, que com hem vist al llarg de l’anàlisi, sempre veia errors en les estratègies que s’estaven seguint, escrivia: “El Führer ha decidit que ens hem de fer forts a Stalingrad. M’he assabentat, per mediació de Manstein i Zeitxler, de que el mariscal del Reich ha afirmat que la situació del subministrament no era tan dolenta. Prescindint de que a ell li sentaria molt bé una curta estància en el cercol, el cert és que no han fet el menor cas dels meus comunicats. Ens tracten com uns noiets ximpls i estem lligats de peus i mans”.⁵⁶

Paulus escriví quan tornà del captiveri soviètic: “Quins arguments hagués pogut esgrimir el comandant en cap del Sisè Exèrcit per justificar la infracció d’ordres de la superioritat?” Hans Weest li responia en la seva autobiografia: “Senzillament aquest:

⁵⁵ “Conferència telefònica entre el Mariscal Von Manstein i el capità general Paulus” (23 de desembre de 1942, 17’40 a 18’20 hores) – PAULUS, Stalingrado y yo, 370-371.

⁵⁶ “Extracte del diari de guerra de la IV Flota Aèria” – Ibíd., 378.

l'estalvi de milers i milers de vides humanes sacrificades estèrilment des de novembre de 1942 al febrer de 1943.”^{57 58}

Tenim davant una de les qüestions més debatudes pel que fa a la batalla de Stalingrad: Fou Paulus el culpable del sacrifici del Sisè Exèrcit? La veritat és que se li va retreure que no trenqués el cercol, però clar aquestes acusacions s'han fet després de la guerra, perquè el més probable que hauria passat si Paulus hagués trencat el cercol, desobeint les ordres de Hitler, seria que l'haurien tractat de traïdor, pel simple fet de haver intentat salvar les vides dels homes del Sisè Exèrcit. Com Paulus diu: “Hagués preparat el terreny per una nova llegenda: l'apunyament per l'esquena de Stalingrad”⁵⁹

Sovint es fa referència a les característiques dels generals alemanys, uns més pròxims al ideari nazi, i d'altres simplement patriotes alemanys. En el camp de batalla sovint s'han de prendre decisions ràpides, l'espera a rebre ordres del comandament superiors minva les possibilitats de reaccionar amb eficàcia. Oficials com Von Richthofen o Von Manstein possiblement haguessin pres una decisió per ells mateixos, o altres oficials, els anomenats generals prussians, de gran carisma i gran coneixement militar, també haguessin pres una decisió per ells mateixos, però Paulus no.

Per tant, les nombroses crítiques cap a Paulus que es dugueren a terme després de la guerra, i actualment contenen un dèficit de contextualització, doncs en aquell moment el poble alemany i la Wehrmacht l'haguessin culpats de traïdor, tot i l'intent de salvar vides. Paulus només seguia ordres de Hitler, el qual l'impedia sortir de la ciutat. Així doncs com deia Von Richthofen: “estaven lligats de peus i mans”.

Paulus assumia les seves responsabilitats, anys després de la fi de la Segona Guerra Mundial: “Jo era soldat i creia servir al meu poble complint les ordres que rebia de la superioritat. Respecte a la responsabilitat dels oficials sota el meu comandament, des del punt de vista tàctic es trobaven, a l'executar les meves ordres, sota la mateixa situació forçada que jo mateix, en el marc de la situació general, al acatar les ordres que em transmetien. Davant la tropa i els comandaments del Sisè Exèrcit, així com davant del poble alemany, em faig càrrec de la responsabilitat d'haver complert amb el meu deure

⁵⁷ “Consideracions, retrospectives i resum” – Ibíd., 382.

⁵⁸ WEEST, *Yo estuve en Stalingrado*, 83.

⁵⁹ “Consideracions, retrospectives i resum” - PAULUS, *Stalingrado y yo*, 381.

al resistir fins al final, tal com se m'havia ordenat. – Friederich Paulus. Mariscal de camp de l'antic Exèrcit alemany.”⁶⁰

Seria injust culpar a Paulus del desastre que va ocórrer, sense abans tenir en compte que ell obeïa ordres; ordres que provenien d'una figura que transmetí el seu caràcter i la seva ideologia al camp de batalla, a cada racó d'Europa en guerra: Hitler.

4.8. La intromissió de Hitler: fou l'autèntica raó de la derrota?

Hem vist com moltes idees de generals i oficials d'alt rang xocaven amb les idees, i per tant, ordres de Hitler. La confiança cega en el Führer va comportar molts problemes alhora de manejar la invasió de la URSS, doncs confiaven en la victòria de Führer davant l'enemic bolxevic. Aquesta confiança decreixé, a Stalingrad es comencen a entreveure les primeres desavinences, i a la fi de la batalla hem pogut comprovar com les decisions de Hitler eren totalment imposades sobre qualsevol altre tàctica estratègica que significués abandonar la ciutat.

Hem parlat del primer error: subestimar la potència bèl·lica de la URSS, la qual no tenia capacitat per enfrontar-se al preparat exèrcit alemany. Hitler alimentà aquesta idea suposant que la URSS cauria en pocs mesos, durant els primers mesos les victòries li donaven la raó, però més enllà d'això, considerar la URSS (un bast territori amb recursos energètics i una població enorme) derrotada, fou un greu error. El 23 de juliol de 1942, després de que l'exèrcit soviètic aturés la conquesta de Moscou i Leningrad, Hitler seguia igual d'optimista: “Segons el Führer, la derrota definitiva de l'exèrcit rus estava ja a la vista. Sorprèn a aquestes alçades la ceguesa de la que va fer gala al llarg de la contesa aquell home que s'havia apoderat dels destins d'Alemanya.”⁶¹

La vista de Hitler es fixava en la ciutat de Stalingrad, amb l'opció estratègica de controlar els camps petrolífers del Caucas, però més enllà d'això, el que els ulls de Hitler veien era un enfrontament entre la figura de Stalin i ell, conquerir la ciutat de Stalingrad seria un triomf per a la seva figura com a Führer del III Reich i per a les idees nacionalsocialistes, contràries a l'ideari comunista. Aquesta obsessió de Hitler amb Stalingrad queda plasmat amb la concentració de les forces al centre del front, on estava situada la ciutat. La voluntat de Hitler de conquerir Stalingrad el més ràpid possible va provocar aquesta concentració de tropes al centre del front. Per tant, si ens hi fixem, el

⁶⁰ *Ibíd.*, 381-382.

⁶¹ WEEST, *Yo estuve en Stalingrado*, 29.

fet de concentrar les forces en un punt central debilita els laterals, i més encara quan les tropes que defensaven aquests laterals eren els exèrcits romanesos, italians i hongaresos, l'equipament dels quals eren deficitaris d'armament pesat. Aquesta obsessió de Hitler per conquerir Stalingrad provocà aquest endinsament del Sisè Exèrcit dins la ciutat, i un afebliment dels flancs nord i sud. Un cop els soviètics tingueren coneixement d'aquesta debilitat, no dubtaren de utilitzar-la en el seu benefici.

El següent error que Hitler va cometre va ser prohibir qualsevol tipus de retirada fora de la ciutat per després intentar reconquerir-la. Hem pogut observar l'opinió d'alguns oficials respecte això, Von Richthofen era el que més clar veia que calia sortir de la ciutat: “És poc probable que el Sisè Exèrcit pugui defensar el seu front i és del tot improbable que nosaltres des de l'aire puguem proveir-los. Si es permetés a l'Exèrcit obrir-se pas cap a l'oest, ara encara està en condicions de fer-ho, però no més tard amb forces debilitades.(...) He demanat a Zeitzler i a Jeschonnek que exposin al Führer que no comparteixo la seva opinió.”⁶² ⁶³ Aquesta és una perfecta demostració de com el Führer portà al Sisè Exèrcit a la derrota. Quan els soviètics havien començat el contraatac, ja es plantejava aquesta fugida, i tal com diu Von Richthofen, s'havia de fer ara i no després amb les forces debilitades. Al cap d'un mes, podem veure com davant aquesta possibilitat d'escapatòria que Von Manstein li ofereix a Paulus amb l'operació Donnerschlag (pendent de l'aprovació de Hitler), Paulus respon: “Donnerschlag s'ha tornat molt difícil. L'enemic s'ha fet fort el front sud-oest i al sud. (...) Per dur a terme Donnerschlag necessito cinc dies de preparació i ser proveït abans de combustible.”⁶⁴

Un mes després els fets ens demostren com Hitler s'equivocà al no permetre una retirada al conèixer la notícia del trencament del front alemany, al desembre ja fou massa tard per reaccionar amb efectivitat, les forces del Sisè Exèrcit estaven esgotades físicament i psicològicament, les reserves de combustible eren escasses i la infanteria per si sola no podria recórrer els més de 50 kilòmetres que separaven el Sisè Exèrcit del IV exèrcit Panzer que intentava arribar a la bossa de Stalingrad. A més que com bé sabem, Hitler no va permetre realitzar aquesta operació de rescat, només es permetia establir contacte amb l'exèrcit aïllat per proveir de subministres a les tropes. Hans

⁶² Al document original també estava subratllat.

⁶³ “Extracte del diari personal del Cap de la Flota Aèria, el capità general Wolfram Von Richthofen” (24 de novembre de 1942) – PAULUS, *Stalingrado y yo*, 327.

⁶⁴ “Conferència telefònica entre el Mariscal Von Manstein i el capità general Paulus del 23 de desembre de 1942, 17'40 a 18'20 hores” – *Ibíd.*, 371.

Weest feia memòria de l'ordre de resistir de Hitler: "L'ordre del Führer de formar la "posició eriçó", una cosa monstruosament absurda en idioma estratègic: un exèrcit de tres-cents mil homes, absolutament rodejats, representaria un gran eriçó al llarg del cercol i resistir tenaçment "fins l'últim cartutx" les escomeses russes, sent tan sols proveït insuficientment des de l'aire. Una cosa, en fi, que només se li hauria pogut ocórrer al "geni militar" de Hitler."⁶⁵ Hans Weest era conscient de la seva crítica, doncs ell va ser dels soldats que resistiren fins l'últim dia, sota l'ordre de Hitler de no rendir-se i esperar l'ajuda.

L'última ordre: resistir fins al final, fou l'últim error que va cometre Hitler a Stalingrad perquè un mes més tard el Sisè Exèrcit, el qual havia estat cercat amb 250.000 homes, ara es rendia amb 90.000 dels quals només 6.000 tornaren a Alemanya. Tots els errors estratègics que fins ara he analitzat es resumeixen amb aquestes xifres. Aquesta pèrdua, ja no d'un exèrcit veterà o d'un volum de tropes molt útils per altres fronts oberts, sinó d'una pèrdua de vides humanes, demostra les terribles conseqüències de l'obsessió de Hitler per Stalingrad.

4.9. El final: últims moments de resistència

El gener fou l'últim mes de resistència alemanya. La pressió russa poc a poc feu retirar les tropes del Sisè Exèrcit cap a la ciutat de Stalingrad. Els dos aeròdroms: Pitomnik i Gumrak, van caure el 17 i 23 de gener respectivament. La situació de l'exèrcit era caòtica i l'estat de les tropes era crític, el proveïment per l'aire no era capaç d'aportar els subministres necessaris. Es mataven els cavalls per menjar la seva carn, els soldats menjaven una galeta al dia, per posar un exemple, i sent molt generós amb la comparació. Les malalties provocaven una mortaldat altíssima, que junt amb els atacs russos i les temperatures extremes causaren que a l'inici de la segona ofensiva russa a principis del gener, després d'una proposta de rendició oferta per els soviètics el 8 de gener, el Sisè Exèrcit hagués passat dels 250.000 homes a mitjans de novembre als 140.000 aproximadament.

La pèrdua dels aeròdroms significà la fi del subministrament aeri, i per suposat de qualsevol tipus d'evacuació aèria. Hans Weest presencià la pèrdua de Pitomnik, on s'estava portant a terme l'evacuació de ferits greus. El soldat explica com davant l'atac de l'aviació russa el caos fou increïble: "Van assaltar els avions i es van colar

⁶⁵ WEEST, *Yo estuve en Stalingrado*, 93.

brutalment en el seu interior. Naturalment, només va haver-hi lloc per els més forts. Els ferits greus, els que estaven estesos a les seves lliteres, uns foren apartats sense consideració alguna, altres trepitjats, i inclòs colpejats salvatgement, a tota costa, volien ocupar un lloc en els avions llestos per enlairar-se.”⁶⁶

Mostra d'aquest caos és la situació en que es trobava el Sisè Exèrcit, l'única cosa en ment era resistir, o aconseguir menjar. Els ferits foren abandonats a l'estepa, un abandonament que suposava la seva condemna a mort davant el foc enemic i el fred.

La retirada fou constant al llarg del mes de gener, de l'estepa cap a la ciutat on es trobava el major nombre de soldats alemanys que defensaven la ciutat dels atacs soviètics que provenien del Volga. Els soldats morien dia rere dia, de fam, de fred, de malalties, dels atacs soviètics, i també del suïcidi.⁶⁷ El suïcidi va ser una de les opcions que molts soldats van recórrer per evitar tot aquell patiment. Psicològicament els soldats no podien estar pitjor, i molts decidiren que l'única possibilitat d'estalviar-se aquell patiment era treure's la vida.

La catàstrofe seguí, Paulus envià el comandant Von Zitzewitz a informar al Führer en persona sobre la situació de Stalingrad: “No es pot ordenar ja als soldats de Stalingrad que lluitin fins a l'últim cartutx, primer perquè físicament no estan ja en condicions de fer-ho, i, en segon lloc, perquè tampoc tenen ja l'últim cartutx.” L'únic comentari de Hitler fou: “El ser humà es regenera automàticament.”⁶⁸

Paulus comenta la moral de la tropa, que comença a treure les seves pròpies conclusions del que significa aquesta guerra per ells: “(...) Quan començà la gran ofensiva russa (10 de gener) va descendir considerablement la moral de la tropa. Això es va manifestar en una creixent apatia. Els soldats buscaven refugi a la ciutat de Stalingrad. Van començar a exterioritzar la seva opinió els que consideraven inútil tota resistència, tot i que altres abocaven per la lluita fins al final.”⁶⁹ A aquesta apatia també en fa referència el comandant Thiel, comandant de la tercera esquadrilla de combat 27: “Les ordres ni tan sols són acatades, ja que els soldats es mostren ja molt apàtics.”⁷⁰ Hans Weest també es mostra cada cop més apàtic segons ens relata ell mateix, veiem que les al·lusions a

⁶⁶ *Ibíd.*, 128.

⁶⁷ *Ibíd.*, 140.

⁶⁸ PAULUS, *Stalingrado y yo*, 125.

⁶⁹ *Ibíd.*, 364.

⁷⁰ “Informe del comandant Thiel, comandant de la 3ª esquadrilla de combat 27, sobre la seva visita al capità general Paulus el 19 de gener de 1943”. –*Ibíd.*, 355.

Hitler i la seva guerra van en augment conforme arriba el final de la batalla. La veu de Hitler escoltada a la ràdio, portava als soldats a reaccionar hostilment: “Maleit assassí” “Covard, fatxenda, vine tu aquí a combatre.” Els oficials que sentien aquests comentaris es giraven d’esquenes i feien com si no sentissin res. I es que com bé diu el soldat Weest, era impossible que aquells soldats tornessin a sentir un estímul patriòtic. Havien estat derrotats militar i moralment. El nazisme havia mort per sempre en els seus cors. Molts comprenien que havien estat enganyats.⁷¹

Paulus fou nomenat Mariscal de camp per Hitler el 30 de gener, amb la intenció de que no es rendís, ja que cap mariscal de camp es podia rendir. Paulus però, per primer vegada desobeí les ordres de Hitler, i es rendí junt amb 90.000 soldats.

4.10. Després de la derrota

Les conseqüències militars foren desastroses. S’havia perdut innumerables efectius, materials, vehicles, etc. S’havia perdut el Sisè Exèrcit, un exèrcit veterà, que s’havia endinsat a l’infern de Stalingrad per no tornar.

Aquesta derrota significà el canvi de rumb de la guerra, l’exèrcit alemany al front oriental deixà de passar a l’atac, ara es trobava en una posició defensiva enfront l’Exèrcit Roig, que amb ganes de venjança començà a expulsar a els alemanys del territori de l’URSS. La derrota de l’Alemanya nazi, i la fi de la guerra estava servida ja en el precís moment en que el Sisè Exèrcit es va rendir. Els 90.000 homes van ser capturats per les tropes soviètiques junt amb 22 generals alemanys i Paulus inclòs. Paulus i els seus oficials pròxims foren mostrats davant la premsa de Moscou per demostrar que no s’havien suïcidat.

Si sumem la totalitat de les baixes humanes de la Batalla de Stalingrad tenint en compte la ciutat, el voltant, i totes les operacions que es van dur a terme per trencar el cercol que aïllava el Sisè Exèrcit, la xifra de víctimes fou de més de mig milió d’efectius.⁷²

Mentrestant a Alemanya s’iniciaven les tasques per informar a la població de la derrota del Sisè Exèrcit. Goebbels, ministre de propaganda, va mobilitzar a la premsa i la ràdio. Havien d’informar tots de la mateixa manera: havien d’utilitzar la paraula bolxevic, no rus. Havien de crear un mite a partir de l’heroisme de Stalingrad que es convertia en una

⁷¹ WEEST, *Yo estuve en Stalingrado*, 140-141.

⁷² BEEVOR, *Stalingrado*, 605.

de les possessions més precioses de la història alemanya. El comunicat havia de ser redactat de tal manera que “commogui els cors dels segles per venir”.⁷³

El comunicat deia: “Des de la caserna general del Führer, 3 de febrer de 1943. El suprem comandament de la Wehrmacht anuncia que la batalla de Stalingrad ha acabat. Lleial al seu jurament de fidelitat, el VI exèrcit sota l'exemplar comandament del mariscal de camp Paulus ha estat aniquilat per la aclaparadora superioritat numèrica de l'enemic... El sacrifici del VI exèrcit no ha estat en va. Com a baluard de la nostra missió històrica europea, ha suportat l'atac de sis exèrcits soviètics...Han mort per que Alemanya pugui viure.”⁷⁴

No van fer referència als 90.000 presoners, però el poble alemany conegué la notícia a través de les emissores estrangeres. Havien estat enganyats. S'ordenà un període de tres dies de dol nacional. Goebbels va prohibir l'arribada de cartes dels presoners de Stalingrad, doncs consideraven que eren propagadores de propaganda bolxevic i que podia fer disminuir la moral dels civils al relatar els horrors de la batalla. Els soviètics llançaven sobre les línies alemanyes les cartes que havien escrits els presoners, moltes escrites en un mateix pamflet. Els soldats alemanys les recollien i les enviaven de manera anònima als familiars del presoner degut a que podien rebre un càstig sever.

Les conseqüències internes per el III Reich amb la derrota s'iniciaren només conèixer-se la notícia fatídica. La població civil sabia que els russos vindrien amb venjança, que la guerra estava cada cop més difícil. Hitler va fer unes declaracions respecte a la derrota mentre parlava amb Goebbels: després de la guerra faria que Paulus i els seus generals es presentessin davant d'una cort marcial per no haver complert amb la seva ordre expressa de resistir fins l'últim cartutx.

Hitler canvià: “La seva mà esquerra tremolava, la esquena estava encorbada, tenia la mirada fixe i els ulls sortits, però els hi faltava la seva antiga brillantor.”⁷⁵

Així doncs la moral va caure, els militars també es van veure afectats per aquesta derrota, Hans Weest al tornar del seu captiveri deia: “No es possible que ningú que hagi estat a Stalingrad pugui oblidar mentrestant visqui aquell horrorós caos, aquella

⁷³ *Ibid.*, 605.

⁷⁴ *Ibid.*, 606.

⁷⁵ *Ibid.*, 613.

monstruosa estafa espiritual a la que vam ser sotmesos militars i milers d'homes, aquells soldats assassinats uns, sacrificats tots estèrilment en el fatídic Stalingrad.”⁷⁶

L'exèrcit decaigué moralment, molts generals veient amb mal ulls com Hitler havia depreciat la feina que havia fet Paulus, i la seva intromissió ens els afers de la batalla. Les constants revocacions d'oficials que no seguien l'estratègia de Hitler o que hi estaven en contra provocaren una desconfiança cada cop major cap a la figura de Hitler. Perquè hem d'entendre una cosa, que ni tots els soldats soviètics eren comunistes ni tot l'exèrcit alemany era nazi. Una de les conseqüències que provocà aquesta derrota fou l'acceleració del pla per matar a Hitler, per salvar Alemanya de la catàstrofe, dut a terme per oficials alemanys.⁷⁷

En definitiva, la tragèdia del Sisè Exèrcit marca l'abans i el després de la guerra. A partir d'ara el III Reich s'aniria retirant progressivament davant l'avanç soviètic al front oriental i l'avanç de la resta de forces aliades pel front occidental. Mentrestant els 91.000 soldats del Sisè Exèrcit, presoners en camps soviètics, els hi esperava un llarg captiveri, on la mort arribaria per 85.000 d'aquells soldats, traïts per el seu líder. Tal com deia Hans Weest: “La meua història i el meu esdevenir personal constitueix un clar viu exemple dels extrems a que pot ser reduït l'ésser humà quan una societat, quan un poble s'oblida del seu inalienable dret a la llibertat i el sotmeten servilment al dictat dels qui només ambicionen el poder per el poder mateix, és a dir, com una palanca impulsora de la seva pròpia concupiscència.”⁷⁸

⁷⁶ WEEST, *Yo estuve en Stalingrado*, 33.

⁷⁷ L'atemptat del 20 de juliol de 1944 va ser un intent fallit d'assassinar a Adolf Hitler, dut a terme per un grup d'oficials de la Wehrmacht organitzats pel coronel comte Claus von Stauffenberg com a part d'un cop d'estat basat en l'anomenada Operació Valquíria. – BEEVOR, Antony. *La Segunda Guerra Mundial*, Pasado y Presente S.L, 2012. Versió ebook, 1418 -1425.

⁷⁸ WEEST, *Yo estuve en Stalingrado*, 7.

5. CONCLUSIONS

Respecte a les lectures realitzades, cadascuna d'elles ha tingut la seva funció dins de l'anàlisi de la batalla i de les vivències del Sisè Exèrcit. M'he trobat amb un suport de fonts, relats, documents i tot tipus d'escrits que m'han ajudat a recrear tots els punts que m'he proposat dins d'aquest treball. El treball d'investigació, és a dir, tots els dubtes que em sorgien entorn un concepte o una incògnita, han estat solucionats per les fonts estudiades, és més, en nombroses ocasions les diverses fonts corroboraven un mateix fet o qüestions que eren essencials per el meu treball.

El cas del llibre de Antony Beevor, *Stalingrado*, al com he dit esmentat amb anterioritat ha estat una obra base per la realització del treball. Ha realitzat una tasca més aviat d'informació general tot i que també de petits aspectes de la batalla a tenir en compte. Ha estat una bona font per determinar les xifres de víctimes dels combats, totals i víctimes en determinats moments, com també, tot i que en menor mesura, ha aportat alguns relats de soldats, importants per completar la visió de la temàtica tractada.

De la obra que n'he extret poca informació ha estat *Moscu Stalingrado 1941/1942. Relatos de mariscales, escritores y publicistes*, no perquè no contingués prou informació, tot el contrari, però és una obra enfocada al bàndol soviètic, i a mesura que el treball avançava he vist com la informació respecte el Sisè Exèrcit en aquesta obra era pràcticament nul·la, tot hi així, si que ha estat molt útil a l'hora de completar algun apartat del treball amb relats soviètics.

L'autobiografia del soldat Hans Weest, ha estat un dels pilars. *Yo estuve en Stalingrado* és una obra essencial, molt descriptiva amb els fets que van ocórrer, així com els personatges, les vivències, els indrets, l'entorn de destrucció. Al haver viscut aquella experiència, Hans Weest ha transmès a les seves paraules tots aquells sentiments que tenia quan estava a la batalla, descrivint tot allò que els seus ulls observaven, sense obviar els moments tràgics o de màxima penúria que foren per ell, un testimoni de primera mà per el treball d'investigació. A més, no és un relat adulterat per la seva pròpia visió com a soldat alemany, el soldat Weest explica els errors que cometeren, el seu "jo" abans de la batalla i després de la batalla. No és deixa guiar per el patriotisme, ni per la pròpia visió que tindria un soldat alemany, sinó que actua com un observador neutral, enaltint les virtuts d'uns i altres, així com els errors, mostrant la seva opinió personal en tot el relat.

Per últim, la obra de *Stalingrado y yo*, la qual és un recull de diaris de guerra, diaris personals d'oficials, declaracions de Paulus, conferències per telèfon i altres documents militars, ha estat el pilar més important per realitzar el treball d'investigació. A partir dels nombrosos documents oficials he pogut extreure tota la informació necessària per desenvolupar els diferents apartats que componen aquest treball. Cada document de l'obra ha estat vital per entendre certs aspectes de la investigació, la realitat de molts fets les he vist plasmades en cadascun dels documents utilitzats, és a dir, són fonts que corroboren els errors comesos, les tàctiques i decisions utilitzades, el patiment del Sisè Exèrcit i la duresa de la batalla. A més, he obtingut el relat de Paulus, el màxim responsable del Sisè Exèrcit alemany en aquells moments, sobre els fets de la seva decisió de no rendir-se, que són d'una importància cap d'alt per entendre què va portar a Paulus a resistir fins al final sabent que moriren molts homes per aquell acció, una de les grans qüestions d'aquesta batalla.

La batalla de Stalingrad és un clar exemple de la supèrbia de Hitler, de la seva exasperada obsessió per portar a Alemanya a la guerra sota el paraigües de la humiliació que va patir el poble alemany després de la Primera Guerra Mundial. La voluntat d'un sol home portà al fracàs de tota una nació i a la pèrdua de vides humanes més gran de tota la història de la humanitat.

Hitler va empènyer als alemanys a combatre fos on fos, s'atreu a envair l'URSS menyspreant la capacitat bèl·lica del seu enemic, que no estava ni molt menys dèbil com ell es pensava. L'actitud de Hitler portà al fracàs de la campanya de l'est, on Stalingrad fou el punt on es demostrà que Alemanya no podria fer res contra l'URSS, i que tota la guerra cap a l'est havia estat un autèntic desgast i fracàs.

Stalingrad fou un infern per els dos bàndols, però sobretot per els homes del Sisè Exèrcit, atrapats a la ciutat pel desig d'un home i les seves suposades virtuts com a estratega, aïllats i condemnats a morir pel desig de fer prevaldre la seva figura a la de Stalin, pel desig narcisista de ser el líder de tota Europa.

El patiment de tots els que lluitaren a Stalingrad arribà fins a punts inimaginables, les fonts soviètiques ens parlen del patiment dels seus homes als primers mesos de la batalla. Però el que realment fou va ser un enfrontament entre dues figures, entre dos pensaments, on els soldats eren meres peces d'escacs.

Hem anat veient totes les conclusions que en trèiem a cada apartat, l'impacte del clima i la fam per exemple, que se sumà a la pròpia crueltat de l'ADN de la guerra. El destí del Sisè Exèrcit fou la mort, més enllà del seu deure com a soldats, estava la seva essència com a éssers humans, de la qual Hitler s'oblidà per el seu propi desig fanàtic de dominar-ho tot.

És doncs la figura de Hitler en la qual ha acabat girant aquest treball. Tots els patiments descrits, tota la inútil resistència del Sisè Exèrcit provenia només de la voluntat de Hitler que així hagués ocorregut. Doncs inevitablement en la batalla, i en el seu esdevenir, Hitler va portar a l'exèrcit alemany a la seva autodestrucció. El centre de tots els mals que patiren els soldats del Sisè Exèrcit fou Hitler. Els seus plantejaments estratègics, lluny d'intentar salvar vides, foren una autèntica porta al fracàs total, que afectà a tota l'estructura del III Reich i que canviaren l'esdevenir de la guerra.

La voluntat de Hitler de voler acabar la guerra amb rapidesa, i la superioritat bèl·lica amb que comptava l'exèrcit alemany en aquells primers moments de la guerra, portaren a les tropes a deixar-se guiar per l'optimisme i l'exaltació patriòtica. La ceguesa va fer que els petits detalls es passessin per alt, l'excessiva confiança provocà que les futures rectificacions es fessin en va, doncs ja era massa tard per desfer tot el mal provocat.

Ni tan sols els generals van poder fer canviar l'opinió de Hitler, els errors estratègics de Hitler conclouïen en un patiment humà inimaginable. Les nombroses ocasions en que es podia haver evitat la catàstrofe foren perdudes, portant el càstig a tots aquells oficials que s'oposessin a la voluntat de Hitler i dels seus plans de conquesta. Els documents oficials i els propis testimonis ens mostren com aquesta voluntat del Führer topava amb la manera d'actuar de molts generals, que veien com el Sisè Exèrcit s'encaminava cap a la seva aniquilació.

Doncs després de resistir a l'enemic, al fred, a les malalties, a la fam; a la mort, els homes del Sisè Exèrcit hagueren d'obeir les ultimes ordres que rebrien: resistir fins a la mort. El capità general Freidrich Paulus es trobà en mig d'un dilema: obeir i veure com tots els seus homes eren portats a l'extrem de la duresa fins que no poguessin aguantar i morissin, o per el contrari desobeir les ordres i pensar en el bé de l'exèrcit i del seu poble, salvant la vida a milers d'homes i estalviant futures conseqüències pel poble alemany.

Però no fou així, i totes les calamitats que un mateix es pugui imaginar van ocórrer a Stalingrad. Els orgullosos soldats alemanys quedaven ara reduïts a simples figures ennegrides per dins i per fora, destinades a morir penosament un rere l'altre fins al final dels seus dies.

Stalingrad fou la batalla més cruenta de la humanitat, on es concentraren tots els mals de les guerres en un mateix punt i s'acarnissaren amb tota la vida existent en aquell llunyà indret de l'estepa. La derrota d'aquells 500.000 homes que participaren en la conquesta, defensa i salvació de Stalingrad, obrí un camí a l'esperança a la resta d'Europa. La guerra canvia de sentit, i el poderós exèrcit alemany anava sumant derrotes rere derrotes, vetant-se en retirada.

Fins a quin punt ens podríem preguntar què hauria passat si el Sisè Exèrcit s'hagués retirat a temps, si Paulus hagués desobeït les ordres de Hitler de no rendir-se. Paulus donà a Hitler la ràpida finalització de la guerra que tan anhelava, però no com el Führer s'esperava. Si Paulus hagués fet cas del seu veritable deure de servir al poble alemany i a l'exèrcit, que no era cap altre que garantir-los la vida i un futur millor, hauria pogut salvar milions de vides que encara estaven per ser segades per l'horror de la guerra. La qüestió és què hauria passat amb l'esdevenir de la guerra, amb el destí i el futur d'Europa si Paulus hagués desobeït i hagués salvat el Sisè Exèrcit a temps. Preguntes que, com aquesta, sorgeixen al llarg de la història de la humanitat, petits instants que poden canviar la història, però que es queden sense resposta, doncs el que va passar, passat està.

BIBLIOGRAFIA

BEEVOR, Antony (2005), *Stalingrado*, Crítica S.L., Barcelona. [Llibre electrònic]

BEEVOR, Antony (2012), *La Segunda Guerra Mundial*, Pasado y Presente S.L [Llibre electrònic]

DURÁN LÓPEZ, Fernando (2002), *La autobiografía como fuente histórica: problemas teóricos y metodológicos*. Memoria y Civilización (MyC), núm 5, pp. 162.

Fernando Durán López (1997), *Catálogo comentado de la autobiografía española (siglos XVIII y XIX)*, Ollero& Ramos Editores, Madrid, pp. 18-19.

LEJEUNE, Phillippe (1994), *El pacto autobiográfico y otros estudios*, Megazul-Endymion, Madrid.

SEVRUK, V., et al., *Moscú, Stalingrado 1941/1942. Relatos de mariscales, escritores y publicistas*, Editorial Progreso, Moscou.

VIÑAO FRAGO, Antonio (1999), *Las autobiografías, memorias y diarios como fuente histórico-educativa: tipología y usos*. Sarmiento, núm. 3.

VON PAULUS, Friederich, et al. (1960), *Stalingrado y yo*, Mateu Editor, Barcelona.

WEEST, Hans, *Yo estuve en Stalingrado*, Ediciones Rodegar, Barcelona.

